

# DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

## Gondolatok az egyházi törvényjavaslat felől.

Akár összehivatik a folyó évben harmadik egyetemes zsinatunk, akár nem, — itt van az idő, hogy ahhoz a törvényjavaslatához, mely a legutóbbi konvent határozataként közreadott, minél többen, s minél több irányban hozzá szóljunk.

Ezt akarom tenni én is egy pár igénytelen észrevétel, vagy megjegyzés alakjában.

Lelkem előtt szeretett egyházunk közjava lebeg ragyogó tűzoszlop gyanánt, ez vezető munkálkodásomban kezemet, midőn úgy gondolkozom, hogy ha nagy köveket nem is, de legalább homokszemeket hordani mindnyájunknak köteleességünk, az egyház dicsőségének épülő falaihoz.

Egyházi törvényekről lévén szó, szerintem mi sem természetesebb, mint hogy azokban a javaslatokban, melyek alapján majdan az új törvénykönyv megalkottatik, — legelőször is azt keressem, benne van-e azokban az evangyéliomi ker. egyház *éltető lelke*. Összevetem a mostani törvényt a javaslattal, a konventi határozatokkal, és azt látom, hogy az az éltető lélek, — a mint, mostani törvényünkben nincs jelen, úgy hiányzik az a javaslatból is. Ugy látszik, hogy szellemében ugyan olyan lesz majd az új törvénykönyv is, mint a jelenlegi. Legfeljebb a beosztás, a paragrafusok kifejezései változnak itt-ott.

És ez a körülmény az, a mi engem leginkább szomorít.

Hát milyen a mi törvényünk szelleme? Határozottan nem bibliai, nem evangyéliomi, nem református, nem egységes, nem következetes. Nem a mi lelkünkben nőtt virág. Nem a mi lelkünk ereje lüktet benne. Egy nem reánk szabott ruha. Olyan, a mit sok tekintetben más egyház is magára vehetne. Egy mesterségesen

gyártott paragrafus-tömeg, akárcsak egy közigazgatási, vagy büntető törvénykönyv. Száraz és bonyolult, elveiben bizonytalan és határozatlan.

Vagy talán a *mi egyházunk* merőben és csupán csak földi, világi intézmény, mely egy pár millió embert csak azért csatol magához, hogy megmondja nekik és megtanítsa őket arra, hogy ezt, vagy azt a hivatalnokot milyen eljárással kell választani, hogy kell adózni, s hogyan ülnek felette törvényt? Ha igen, ugy nem csodálkozom rajta, ha egyházunk tagjai csak ugyan világgá mennek; s tőlünk lassanként elszéledeznek. Vagy talán, — mivel a mi törvényeink csupán a *külső* jogviszonyokat szabályozzák — azért csakis oly szárazok és ridegek lehetnek, mint a milyenek tényleg és valósággal? Igen, de én azt gondolom, hogy az egyház az ő külső jogviszonyaiban, külső életnyilvánulásaiban is csak az lehet, a minek neki fogalma, hívatása, rendeltetése szerint lenni kell. Vagyis az egyháznak soha nem lehet arról megfeledkezni, hogy ő első sorban szellem-erkölcsi intézmény. Oly intézmény, melynek isteni fundamentuma van: a Jézus Krisztus (I. Kor. 3, 11.) tagjai: a Jézus Krisztus társasága (I. Kor. 1, 9.) nem csupán földi, hanem mennyei polgárok is. (Fil. 3, 20.) A mi egyházunk a Krisztus teste és teljessége (Ef. 1, 22.) a mely, mint ilyen, nemcsak azokra néz, a melyek láttatnak, hanem azokra is, melyek nem láttatnak. (II. Kor. 4, 18.) Ennek az egyháznak valódi törvénye az, hogy Isten fiaivá nevelje e világ fiait (Máté 5, 45.), hogy tökéletessé tegye őket (48. v.), hogy szabadságra vigye őket. (Gal. 5, 1.) A mi egyházunk csak akkor lehet erős, ha a Krisztus lelke táplálja, ha az kormányozza minden intézményében, minden munkájában. Én azt gondolom, hogy ennek a Léleknek törvénye nélkül semmi zsinati törvény nem teszi nagygyá és virágzóvá a magyar református egyházat. Ott

tehát, a hol a törvényben arról van szó, mi az a református egyház, — kikre, milyen emberekre terjed ki hatása, vezetése, igazgatása, — nem elégedném meg a mostani száraz szavakkal. (1. és 10. §-ok) hanem bele szeretném foglalni azt is, hogy a mi egyházunk egyedül a Krisztus személyén, az ő tanításainak változatlan igazságán álló egyház, az ő Szent Lelke által vezetett szent közösség; olyan intézmény, melyet világi dolgaiban is egyedül az Isten igéje, az evangéliom szelleme vezérel és irányít.

Ha az egyház egy hajónak mondható, akkor ennek a hajónak tetejére emeljük fel, tűzzük ki a zászlóinkat Mért dugjuk el oly óvatosan, hogy senki ne lássa meg? Talán a magyar ref. egyház egyetemének nem egy a zászlója, nem egy a nézete? Ha ez így volna, az már magában is roppant veszedelem, mikor mi reánk oly egységes elvű csapatoknak harci serege tör. És éppen azért, mert nagy szellem-erkölcsi tusában állunk, azért tartom kitűzendőnek, világosan, határozottan kifejezendőnek az egyháznak szellem-erkölcsi álláspontját is a törvény sorai között. Én nem szégyenlem a Krisztus evangéliomát — mondja Pál apostol, — mert az Istennek hatalma. A mi egyházunk se szégyelje megmondani, hogy az ő legfőbb törvénye és támasza ez a hatalom. Mint a gyémánt a porban, úgy fog a határozott vallástétel kiragyogni a törvény holt betűi között. Fegyver lesz az a folyó nagy harcokban, és győzelem a nehéz küzdelesekben. Nekünk erősség, az ellenségnek meggyőzetés, ha rá mutathatunk, hogy ime a mi egyházi alkotmányunk nem emberi találmány, hanem minden ízében isteni rendelés kifolyása.

Azt az elvet, a mit itt e sorokban kifejeztem, azt nem csupán az egyházzal szóló fontos tételeknél kellene kiemelni, hanem a törvény más részeiben is. Az a legjobb törvény, a mi az evangéliomon alapul. Ott, a hol presbyterekről, lelkipásztorokról van szó, a törvényhozó nézzen a biblia lelkébe, s abból állítsa elő a presbyterek és lelkipásztorok életének és teendőinek hű rajzát. Onnan vegye ki a diakonusi, diakonissai intézmény oly annyira szükséges egyházi szerveit is. A Szent Írás tanítása szerint foglaltassék törvénybe az egyes gyülekezetek önkormányzati joga is. Nyilván kitetszik a Szent Írásból, hogy az egyes gyülekezetek a jognak, az erőnek forrásai és birtoklói. Azért emelem ki ezeket a dolgokat, mert egyházi szokásaink és gyakorlatunk, — az egyes gyülekezetek autonomikus jogainak, súlyának és erejének meglehetősen megnyirbálták a lombjait. Mi is oda fordultunk már igen nagy részben, a hol

a pápás egyház van; a hol t. i. minden jog, erő és tekintély fenn van; lent a gyülekezeteknél pedig semmi sincs. Ugron Gábor azt a megremítő kijelentést tette az őszszel a kath. status gyűlésén, hogy Magyarországon nincs kálvinista egyház, mert minden intézményében a pápistáság felé hajlott már is. Ha a céltudatos törekvésben a munka intenzívításában, az agilitásban hajlottunk volna feléjük, jó volna; de ezekben alig valamennyire tettük azt, hanem inkább abban a részben, a hol alkotmányunk tiszta kálvini berendezése van érdekelve. Révész Imre Kálvin élete című művében azt mondja: „a kálvinizmus egyik főelve az egyházalkotmányra nézve nem más, mint az, hogy az egyházhatalom és szabadság fősulya az egyes gyülekezetekre legyen fektetve, hogy a mi egyházunk alkotmánya a kellő tökélyre és valódi életerőre eljusson, annak az a főfeltétele, hogy az egyes gyülekezetek önállósága és jogai mindenkor kellő tiszteletben tartassanak.“ (326. lap) Azt is mondja Révész Imre: „Az a kérdés, mily jogkörrel és önállósággal bírnak a presbyteriumok; mert ha például nem egyebek, mint felsőbb rendeletek egyszerű végrehajtói, akkor semmi szabadsággal és önállósággal nem bírnak. A szolgaság csak szolgaság, akár egyesek, akár hatóságok gyakorolják a korlátlan hatalmat.“ Szükségesnek ítélem kiemelni ezen idézetet, mert hova-tovább oda látszunk térni, hogy az egyes gyülekezeteknek alig marad szabadságuk, önállóságuk. A törvény azt az eljárást honosítja meg, hogy az egyházak épp úgy függjenek mindenben az egyházmegyétől, mint a polgári község a vármegyétől. Ide s tova még jót se tehetnek a gyülekezetek, csak ha a traktus beleegyezik. Egy gyülekezet például alapító tagjává lesz az irodalmi társaságnak; de addig az alapító tagsági végzést se küldheti el, míg a traktus jóvá nem hagyja. Minden dologban előzetes és utólagos jóváhagyásokat kell kieszközölni, addig semmiben se lehet a gyülekezetekben mozogni. És ebből mi következik? Egy nagy erkölcsi baj. Az t. i. hogy sok gyülekezet már annyira megszokta a szolgaságot, a kezdeményezésben, az eljárásokban való félénkséget, hogy ott se kezdeményez, ott se csinál semmit, a hol még lehetne, mert úgy gondolkoznak, hogy inkább semmit se teszünk, mint sem mindent bejelentessünk a felsőbb hatóságnak. Az önállóság lasként kivész a gyülekezeteknél, minden legkisebb dologban felülről várják az utasítást; a mi meg persze ritkán adatik és ritkán is fogadtatik jó szívetel.

Pontosan meg kell hát a törvénynek határozni a jogkörök vonalait. Mi az egyes gyüle-

kezeteké, mi az egyházmegyéé, mi a kerületé és mi a konventé. Talán azzal a temérdek apró-cseprő közigazgatási dologgal nem kellene a felsőbb hatóságok drága idejét és szellemi erőit lekötönni. Csak az egyetemes jelentőségű ügyeket kellene oda vinni. Mostani közgyűléseinket két harmad részében a tárgyaknak, — olyan ügyek foglalkoztatják, a melyeket a traktuson is, a kerületen is 4—5 emberből álló közigazgatási bizottság sokkal olcsóbban végezhetne el és a mi fő, gyorsabban is és nem kellene az egyházakban valamely sietős ügy végelintezésére egy hosszú évet, vagy 8—9 hónapot várni.

*Birói eljárásunk*, ítélkezésünk is merő világi sablont vett fel. Pedig ez az eljárás, ha külső formában tökéletes volna is, az egyházi életben, annak másnemű természeténél fogva, sokszor igen rossz eredményeket szül. Látjuk többször, hogy a törvény betűinek rendelkezései szerint lefolyt birói ítélkezés az egyszerű, egyenes igazságot nem képes megtalálni, éppen a formák\* miatt. A mit a traktus igazságnak látott, azt a kerületen éppen megfordítva látják; és a végeredmény az érdekelt gyülekezetnek jó részében vagy nazarénussá, vagy unitáriussá levése. A forma elfedezi az igazságot, a betűk rabsága megöli a gyülekezeteket, noha biztosra lehet venni, hogy más, — természetesebb, közvetlenebb eljárás e nagy bajt megelőzte volna. Az egész tanácsbirói intézményt — úgy a hogy van, — minden vonalon meg kellene semmisíteni. És ha az állam az esküdtszéki intézmény behozatala által éppen a nagyobb bűnügyeket kivette a rideg, formához ragaszkodó birói ítélkezés alól és az ügy elbírálását a szabad lelkiismeretre ruházta, semmi kétség előttem nincs az iránt, hogy a mi egyházi életünkben az ilyen esküdtszéki eljárás még sokkal inkább beválnék és közmegnyugvást okozna. Ha az elvet elfogadnák az illetékes hatóságok, magát az eljárási formát könnyű volna megállapítani. Megjegyzem, hogy a tanácsbirói intézmény mostani alakjában való megsemmisítésével, maga ez az értékes testület nem tűnnék el az egyházi hatóságok gyűléseiről. Mert, mint egyházmegyei és kerületi tanácsosokat, esetleg még nagyobb számmal is a mostaninál be lehetne választani érdemes világi hitrokonainkat az egyház kormányzó testületeibe.

A *lelkész-választási* törvény megalkotásánál soknemű érdek találkozott. Ezért nehéz jó lelkészválasztási törvényt csinálni. De e kérdésben teljesen helyeslem a konvent azon ha-

tározatát, mely azt mondja, hogy a választási eljárás bármelyik neme is csak eszköz az anyaszentegyház közjávána munkálására. Tehát az egyház közjava előtt minden egyéni érdeknek félre kell huzódni. Ha az egyház közjava a szabad választás némi korlátozását kívánja, akkor ez a korlátozás helyén van. Szükségesnek tartanám a választási törvényben egy pont felvételét, azt nevezetesen, hogy ha valamely jelölt pártpolitikai jelszavakkal választatik meg, ha valaki mellett politikai színű korteskedések történnek, az ilyen alapon megejtett választást az egyházi hatóság hivatalból is megtámadhassa. Kívánatos, hogy a lelkész ne olcsó politikai jelszavak árán jusson parochiához, hanem a lelkészi hivatottság alapján.

Még egy megjegyzést teszek a konventi határozat 17. pontjára. Arra t. i. hogy a *konventi tagok* ezután is a kerületi gyűlések által választassanak. Maga e tény ellen nem volna kifogásom, de az bizonyos, hogy elvi tekintetben az alkotmány alapelveivel ez az eljárás ellenkezik. És ezt a helytelen eljárást a konvent nem őszinte módon okolja meg, hanem egy csalafinta okoskodással. Azt mondja t. i. hogy a presbyteriumok küldenek képviselőt az egyházmegyei, — az egyházmegye a kerületi, — és ezek a konventi gyűlésekre. Hát ez az okoskodás cseppeket se őszinte. Takargatja azt a gondolatot, hogy a presbyteriumok választásában nem bizunk. Mert hiszen mindenki tudja, hogy azok az egyházmegyei és kerületi képviselők nem olyanok, mint a konventiek. Azok a képviselők sokkal kisebb jogoknak élvezői, mint a konventiek. Azok a képviselők csak egy része az illető gyűléseknek, a konventi képviselők pedig maga az egész konvent. Ők minden közjogi, vagyoni és birói ügyekben a legfőbb hatalom birtokosai. Lényegében fontosabb testület, mint maga a zsinat. Vagy vissza kell hát adni a választás jogát az egyházaknak, vagy megmondani világosan miért veszik el e jogot.\*

A tavaszi egyházmegyei és kerületi gyűlések még sokat változtathatnak, javíthatnak a konventi javaslatokon. Csak az a fő, hogy a mi alkotás létre jön, legyen lehetőleg a legjobb; és anyaszentegyházunk valódi javára, igazi dicsőségére szolgáló munkálat.

*Fekete Gyula.*

#### „A lelkészválasztás.”

E címen irt cikket Öry Tamás kollegám e beces lapnak 6. számában; megtisztelt azzal, hogy nézetem nyilvánítása iránt érdeklődését fejezi ki.

\* Becses figyelmébe ajánlom az én kedves cikkirő barátomnak azokat, a miket lapunk mult évi 50-ik számában e tárgyra nézve elmondottam.

\* Igaz! Éppen ezért kifogásolom én azt az újabb törvénykezési javaslatot.

A tárgy ugyan nem olyan, hogy a hozzá szólásra a jogászi gondolkodás bizonyos iskolázottabb foka volna inkább competens; a józan belátás és gyakorlati érzék szépen eligazodik benne, a mint ennek maga Öry Tamás barátom nyilván bizonyosságát adja.

Valóban magam sem tudtam magam előtt megindokolni, hogy a konventi albizottság, olyan nagy tüzrel miert helyezkedett a választási szabadság álláspontjára, mert szerintem a gyülekezet érdeke sokkal inkább indikálja a szabadság okos megkötését, mint a lelkészjelöltek érdeke. De mind a kettő feltétlenül indikálja. A konventi albizottság többsége főleg a gyülekezet választási szabadságának megvédésével érvelt a kötött választás ellen. Mikor ehez a kérdéshez hozzá szólunk vizsgálunk kell, mit kíván a gyülekezet, mit a lelkészjelöltek érdeke; mit szab elénk a biblia, mit az evangéliumi egyház írott vagy szokás joga; ezt a négy elemet figyelembe tartva, de főként az első szempontnak adva döntő súlyt, kell megtalálnunk a helyes megoldás arany középutját.

A gyülekezet érdeke azt kívánja, hogy pásztoráerkölesben, tudományban, administratív tapasztalatokban a szellemi minőség minél nagyobb fokát bírja, vagy legalább is olyat, a mely a gyülekezet értelmi színvonalának, népessége szerint kisebb nagyobb kormányzati vezetésének anyagi ügyei tömegének megfelel. A három személyi elem közül a tudománynak és tapasztalatnak vannak garantái; amazé a tanulás, emezé a gyakorlat; van tanusítványa is; amazé a vizsgálati, emezé a szolgálati bizonyítvány. Természetes, hogy abszolút érvényt egyiknek sem tulajdoníthatunk; de az általánosság ezek elfogadhatósága mellett bizonyít. Már most törvény alapján az administratív controlt az egyházi felsőbb hatóságnak kell gyakorolni a felett, hogy a lelketlen demagogia a gyülekezetet érdeke ellen ne vezesse a választási urna elé. Szomorú példák igazolják, hogy még a mai megkötés mellett is milyen tág tere van a szabadságnak, mely ezt a szép nevet öblös torku kortesektől vaktában vezetett néptömeg kezén csakugyan nem érdemli meg. Természetesen ebből a szempontból legjobb lenne a candidationalis rendszer, csak hogy itt meg a protectio öli meg az igazságot. Meg kell tehát maradni éppen a gyülekezet érdekében a mai minősítési rendszer mellett, mely az arravalóság minimumát legalább biztosítja.

A lelkészjelöltek közül csak azoknak érdekét sérti a mai rendszer, a kik vagy a születéssel kések egy pár esztendő a kívánt lelkészi állás üresedéséhez képest, vagy a tanulással nem igyekeztek, míg nappal vala. De hát amott a fatum csinálta a beosztást, a mi nemcsak a lelkész-választásnál dolgozik ilyenképpen; emitt pedig a panaszos saját maga. Én a tanulmányi előmenetel befolyását a választhatóságra feltétlenül helyesnek tartom; mert egy hatalmas ösztön a tanulásra éppen abban az időben, a mikor más ösztön szeretne dominálni; a mikor még kevesen tudják azt megérteni, hogy a tudományt magáért a tudományért is lehet szeretni. Mikor a közönség, különösen a művelt közönség felette kényes ítélőszéke elé áll az ember, bizony könnyebben elbukik az, a kinek alapja nincs. A minősítés elejtése mellett, ha egy nagyon fogyatékos képzettségű lelkészjelölt bizonyos nem kompetáló melék körülmények miatt nagy egyház vezetésére juthatna el, számtalan megszégyenítettés árán venne arról iskolát, hogy jó bizony az a tanulás és jó, hogy ha annak idején megvan reá — ha más nem, legalább az ilyen ösztön,

A bibliában a lelkészválasztásról nagyon homályos nyomokat találunk e tekintetben. Évekhez kötött képzésről, gyakorlat-szerzésről és ezektől függő választhatóságról szó sincs benne. De hogy bizonyos tudományos minőséget megkíván a leendő pásztorról s ezen minőségnek figyelembe tartását attól, a kit illet, az kétségtelen. Pál a tiszta tudomány ismeretének olyan mértékét kívánja meg a püspöktől, hogy az elnevezőket meg is győzhesse: ehez pedig gyakorlat szükséges, nem is kevés.

Sem a biblia, sem az írott és szokás jog nem szolgáltat bizonyosságot a teljesen szabad választás mellett. Vannak ugyan idők, mikor a gyülekezetek minden felsőbb ellenőrzés nélkül szabadon választanak, de nem kell feledni, hogy ezek az idők a teljes rendezetlenség, jognélküliség korai. A mikor a magyar protestáns egyházunkban az egyházi jogi alkatok csak leghaloványabb körvonalai is mutatkoznak, mindig a kötött választási formában találja meg a gyakorlat a gyülekezeti érdek legmegfelelőbb kielégítését.

Tagadhatatlan, hogy a múlt századbeli magyar református jogfejlődés a szabadság irányában haladt előre; el is jutott odáig, a hol a gyülekezetek érdekének utolsó védelmi vára van. Ezt nem tartom tanácsosnak feladni. Jó lesz egy kis conservativismus a jó intézmények iránt; mindenesetre helyesebb, mint radicalis változtatás a bizonytalan jobb reményében.

Kiindulási pontomhoz visszatérve, ebből világos, hogy Öry kollegámmal egyetértek.

Hajduszoboszló.

*Dr. Baltásr Derső,*  
ev. ref. lelkész.

### Lelkipásztori hivatal.

(Folytatás és vége.)

1. Idézve Kálvin Institutio IV. III. 10: „A végre, hogy valaki az egyház igazi szolgájának tartassék, szükség hogy rendszerileg hivatott legyen. Kérdés már most: hogy az egyházi szolgának az egész egyháztól kell-e választatnia, vagy csupán a tiszttársaktól s azon vénektől, kik az erkölcsi fegyelem élén állanak, vagy, hogy vajjon egyes emberek tekintélye által előállíthatassék-e? Úgy tartjuk, hogy az Isten ígéje szerinti törvényes hivatása az egyházi szolgának az, midőn a nép beleegyezésével s helybenhagyásával tétetnek meg azok, kik alkalmasoknak találtnak stb.“ (3. ol.)

2. Valóban szükség, hogy az egyházi szolga a nép által helyben hagyatassék, mielőtt az egyházi szolgálat birtokába bocsáttatnék.“ „Kálvin a genfi gyülekezethez“. (3. ol.)

3. A genfi egyház-szervezetben „a lelkipásztorok választása először is a többi lelkipásztoroktól indul ki, de az elválasztott tudománya és magaviselete felett a tanács is vizsgálatot tart s annak áll hatalmában az illető gyülekezetnek beleegyezése mellett az elválasztottat hivatalában beállítani. E szerint a lelkészválasztási jog meg van osztva a lelkipásztori testület, az államhatalom és az egyes gyülekezetek között stb.“ (5. ol.)

A mennyiben a genfi egyház szervezetet Kálvin készítette és fogadtatta el 1541-ben, a nyilatkozatok mindonike Kálvinénak mondható. A mikor is a kálvinizmus szellemében leendő szabályozásnak azt mondhatjuk, a melyszerint a lelkészi testület tenne ajánlást, a

nép pedig azt helyben hagyná. Ugyde ezzel semmit sem nyernénk. A nép zavarása és megvesztegetése még mindig fennmaradna. A nép kezéből a választást előbb utóbb ki kell venni teljesen és megosztani azt mint minden egyházkormányzati ténykedést a presbyterium és a fokozatos hatóságok közt, a *presbyterzsinati alkotmány szellemének megfelelően*.

Ez megtalálja *jogi indoklását* éppen egyházunk alkotmányában, amely a cyclopsi rendtelenségek (geleji Katona szavai) kikerülése végett a presbyteriumok felállításával egyházunknak némileg aristocratico democraticus szervezetet adott; megtalálja abban a tényben, hogy a lelkészi hivatal az egyházban kizárólag a lelki kormányzásra lévén beállítva, a lelkészválasztási jog elvesztésével a nép önkormányzati joga semmit sem csorbul, mert minden, az egyházat kormányzó, igazgató hatóságainak választása ott marad a presbyteriumok kezében, oda lesz téve lelkészi választásának a joga is. És megtalálja e változtatás *célszerűségi magyarázatát* a fent említett zavarok kiküszöbölésében, sőt még a túl nagy egyházak csekély érdeklődésében is. Ime a debreceni legközelebbi lelkészválasztásnál megállapították azt a szinte megszégyenítő közönyt, melylyel a roppant gyülekezet egy oly nagy fontosságú eseményt fogadott. Olvastuk, hogy 50,000 lélekből csak 3842 jogosult szavazó volt és ebből szavazott mindössze 1489 ember. Bizonyosak lehetünk benne, hogy, ha ki lesz zárva a lehetősége a nép hangulata felkavarásának, az izgatásnak a nemtelen korteskedés beszűkítésével, aztán meg a vesztegetésnek, csakhamar az a szép rend, béke veszi körül a lelkészválasztásokat, a milyen illik, de a milyen egyenesen a gyülekezetek létérdeke e nagy fontosságú hivatalnál.

Vagy az egyházmegyék kezébe kell tehát letenni a lelkészek falajánlási jogát, vagy az ügykezelés gyorsítása érdekében alkotni megbízható egyházi és világi férfiakból egy felajánló (jelölő) bizottságot, mindenesetre lehető sok tagból és nem 3-4 emberből és a presbyteriumra bizni a választást, fennhagyatván a végérvényes döntés joga a püspöknek, vagy valamely egyházkerületi bizottmánynak. Azt gondolom, hogy két nagy célt közelítenénk meg ezzel. Először a hiv munkának, az igaz érdemnek lehető megjutalmazását, egyszersmind lehetőleg minden tehetségnek a megfelelő helyre állítását. Másodsor az előkelő nagy egyházak megbecsültetését.

Én elsomorítónak tartom egyházunkban az első (1881.) zsinaton diadalt aratott vizsgai bizonyítvány kultuszt, mely a mint sejtem, a 3-ik zsinatra az elmékben újabb hódítást tesz, holott 2 évtized alatt azt hihettük, hogy ez a ház elmúlt már egyházunkban. Visszafeljődünk. Mindnyájan iskolákat végeztünk. Minden osztálynak vannak „kitünői”; de vannak valóban kitünők egy évtized alatt 1-2; és vannak tucat „kitünők” minden évről 3-4-6. De vajjon hova lesz az életben ez a sok „kitünő” ember?! Egynek se hallani, se látni a nevét. Legyen meg a jutalma a szorgalomnak, a tanulásnak, a hol annak helye, alkalma van. De az iskolán kívül is annyira erőszakolni azokat a „kitünő” osztályjegyeket (a melyek mellesleg mondva, nem is illenek magasabb életpálya diplomájába, melynek egyszerűen csak azt kellene felmutatni, hogy birtokosa erre és erre a hivatalra képesítve, annak viselésére feljogosítva van,) hogy azoknak felmutatása évek mulva is, a mikor az élet választja meg a maga embereit; több igényt adjon annak, a ki annál a bizonyítványnál egyebet nem tud felmutatni, mint egy ilyen bizonyítvánnyal nem ékes-

kedő embernek vagy az önképzés által szerzett tudományos készség, vagy a nagy erővel folytatott pásztori munka, vagy a megszűnés nélkül való alkotás, (mert törvénykönyvünk szelleme és sokaknak gondolkozása ma is ezt hozza magával) 1. ez alkalmas arra, hogy e szerencsés „kitünő” emberekből az életre neveltségesen elbizakodott, a mult dicsőségén élő és dologtalan embereket neveljen, nagyobb értéket képviselve rájuk nézve az iskolai bizonyítvány, mint a valódi érdem; valamint arra, hogy a nem szerencséseknak elvegye kedvét a komoly, de ugys hiábavaló munkától; azonban nem alkalmas e törvényalkotás elé tűzött nagy cél munkálására. 2. Egyházunk javát, valamint a képesség és képzettség méltánylását nem így munkáljuk. A társadalom boldogítására kitalált eszközök közt ma már nagyon ismeretes annak hangsúlyozása, hogy minden erőt a megfelelő helyre kell állítani; csak református egyházunkban nem tudunk még erről. Egyházunk érdekében fel kell keresnie az arra hivatottaknak minden felhasználható erőt és nem engedni elveszni azt az ismeretlenség és nem méltányoltatás keserősége miatt. A tudományokkal foglalkozónak utat kell nyitni a tudományok forrásához, mert ma Bod Péter Magyar-Igenben, Benkő József Közép Ajtán és Köpecen nem lesz Bod Péterre és Benkő Józseffé. A társadalmi magas műveltséggel bíró lelkészt állítsák oda, a hol a gyülekezet magas intelligenciája papjától is ezt várja. A hitben erőset, az apostoli lelkesültségűt a szakadásoktól veszélyeztetett pontra. A ki gazdálkodni szeret, menjen falura és használjon ezzel a magyar népnek . . . Az üres fejű, lelkiismeretlen toladó (stréber) a ki a szabad vásárban e pályán is minden szégyenérzet nélkül gázol keresztül a szerény érdemen és felerőszakolja magát kemény öklével, öblös hangjával, vagy éppen pénzével olyan helyre, melynek ő aztán csak szégyene, melyet betölteni nem képes, — törvényes intézkedéssel szoríttassék hátra, sőt le a versenyéről. Ezt a népválasztással természetesen soha el nem érjük. De azoktól, kik az egyház igazgatására vállalkoznak, ezt a magas szempontot elvárhatjuk. Mindenesetre ide is mulhatatlan kellék, hogy az embereket komolyabb erkölcsi tartalom töltse meg. Ilyen intézkedéssel lehet visszaadni nagy jelentőségű egyházaknak azt a megbecsültetést, melyet egy idő óta szégyenkezve nélkülözünk, most látjuk, hogy egyházainkba, melyeknek országos jelentősége országos nevű emberek jelentkezését várhatná, ilyenek vagy egyáltalában nem, vagy alig, ellenben obscurus nevű és erkölcsű egyéniségek merészkednek pályázni. Midőn a lelkészek ajánlására egy kifogástalan testület lesz egyházunkban szervezve, az mindenesetre közre fog hatni, hogy egyház és lelkész egymást lehetőleg megtalálják.

Arra nézve azonban, hogy az egyházban mindek jól legyenek, ez csak még mindig egy lépés, melylyel egyszerre kellene tennünk a másodikat: a lelkészi javadalmazások rendezését és pedig kettős irányban, u. m. megállapítani egy tisztességes minimumot és aztán arányosítani a munkához. Nem vettem észre, hogy egyházunkban ennek szükségét éreznék-e; azonban a lutheránus egyházban Zelenka püspöknek már régebben megjelent erre vonatkozó tervezete.

Én soha nem tudok pirulás nélkül gondolni a 600 forintos kongruára, meg a 250 forintos özvegyi gyámdíjra. Istenem! Menyire megalázta a szegénység, a nélkülözés és megfosztotta önértetétől a protestáns egyházakat, hogy magasabb foku képzettséggel bíró hivatalnokai számára elfogad kevesebb dotációt, mint a meny-

nyit ad ugyanaz az állam egy írni olvasni tudó írónak és nem átallja kimondani, hogy nem adhat magasabb gyámdíjat annak a lelkészözvegynek, a kitől a közvélemény hova tovább hangosabb szóval követeli, hogy előkelő uri asszony legyen, mint a mennyit az állam ad egy írni olvasni tudó írónak még 10 évi szolgálat előtt is. Gondolom, a felállítandó lelkészi nyugdíj is ilyen mesés arányokat fog felmutatni. Mindenféle hivatalnok panaszkodik helyzetére . . . És felekezeti középiskolai tanár nyugdíjba vonul *2300 forinttal!!!* Hát elviselhetetlen megalázás, ha talán a közgondolkodás a tanárnak és lelkésznek társadalmi műveltségét, rangját, képzettségét összehasonlítva, a javadalmazás közt fennálló ama mérhetetlen különbséget természetesen találja. Ha igen: tenni kell róla, hogy ne legyen így.

A javadalmazásnak a munkához arányítását meggyarazza és megköveteli az a nem sokára bekövetkező furesaság, hogy a kongruának 800 frtra emeltetésével egy 300 lelkét pásztoroló atyafinak több fizetése lesz, mint egy 2300—3000 lélekkel bajlódó lelkésznek.

Kémer, 1903. január 29.

*Nagy István.*

## TANÜGY.

### A gyermekek erkölcsi megóvása.

Megbocsát Barcsa J. ur, ha én gyarló modorban bár, az ő gyakorlott tollához mérten, de szintén őszintén szóllok pár szót a gyermekek erkölcsi megóvásának óriási fontos kérdéséhez.

Hogy nagyon sokan foglalkoztak e tárgyal; gondolkoztak e tárgy mikénti megoldása felett, mint Barcsa ur írja, az tény és való. Ennek oka az, hogy e tárgy felette fontos az emberiség jövőjére nézve. Hogy oly nehezen lehet mégis megoldani, annak oka pedig az, hogy a felnőtt társadalom e téren is a tévelygés és hazugság bázisán áll.

Hogy szegény tanítók magánosan és testületileg török magokat e fontos kérdés megoldásán és így a jó lelkű Ritoók István kabai tanító ur is, ez mig bámulatos, addig dicséretre méltó, és *látszólag hivatásszerű is*. Bámulatos, hogy az impertinentiaig elhanyagolt szegény tanítók között, a megélhetés nyomorától agyon csigázott alakok között, él még lélek, a melyik nem fordul inkább keserűségében a vadabb szociális, vagy anarchikus lázítás felé e hálátlan társadalommal szemben; hanem foglalkozik erkölcsi, hazafias, független, magas társadalmi kérdések üdvös megoldásával is. Dicsérem érte őket, de bámulom is és a látszólagos hivatásszerű kifejezést pedig azért használtam a tanítók ténykedésénél a gyermekek erkölcsi megóvása körül, mert kereken tagadom, hogy a legnemesebb szándék is eserbe ne hagyná őket ez irányban, két oknál fogva. Először mert ők tömegben kapják a gyermekeket gondozásra. Ez magában kizárja az erkölcsök fejlesztésének lehetőségeit. Másodszer mert részben v. egészen romlott anyagot kapnak már otthonról a gyermekekben. Ha pedig ráadásul hozzá veszem azon óriás anyaghalmozatot, melyet a modern tanrendszer ró rá a tanítókra beoktatás végett, — akkor ugyan az erkölcsi neveletésre sem idő, sem kedv, sem lehetőség nem marad.

Én nem akarok kitérni a rövid cikk keretében sem a görög sem római erkölcsi elzüllesztésének mérlegelésére azért, hogy összehasonlítsam a mai kor corrum-pált képével; de szembe állok a Barcsa ur cikkének azon állításával, származzék az Barcsa urtól, magától, vagy a tanítóegyesület közös véleményétől vette át hogy a régiekkel szemben, az erkölcs útján, a javulás útján járunk különösen az érzékiség tekintetében.

Akár az ókor, akár a középkort veszem; akkor még az erkölcselenség ezer ösmert válfajaival locálizáltabb és nem oly mindent általában felölelő és általános pusztító volt, mint a mai, mivel a mai kor tudományos vívmányaival nem decorálhatták akkor az erkölcselenséget. Mig ma karöltve, tudomány, irodalom, ipar, kereskedelem, a gyors közlekedési módok mind meg a nyitni szolgálja az erotomániába szenvedő XX-ik századbeli szerencsétlen emberiség fajtalan kívánságait.

A vad, erkölcselenség indulatok kitörései gyilkosságoknál, gyilkoltatásoknál, hogy változtak modorban, — elfogadom. Bár a felhozott Hunyadi János Moldva várban elkövetett szemkiszuratósi és végtagszonkítási actusok a szegény foglyokon; valamint a Kinizsi Pál féle török foglyok malomkerekekre való köttetése vízbe hányatása stb. nem látszanak különbözni az 1848-ban elkövetett kegyetlenkedésektől, a mikor jól tudjuk, hogy tanító és gazdatiszt ekébe fogva addig szurkáltattatott lándzsákkal, mig a járomban el nem aléltak. És hogy Barcsay birtokos előbb kezeitől aztán lábaitól közönséges favágó fűrészsel fosztatott meg, utoljára vágta le fejét, és hajadon leánya kényszerített apja két karját a falun hurcolni, hitvese Barcsayné pedig karóra huzott fejét vitte az istenadta saját urának, leánya előtt Hogy ugyancsak 1848-ban elevenen sütöttek embereke- és terhesnőknek hasát vagdalták fel, valamint szüle; anyok emlőt vagdalták le, az nyilván tudott dolog; tehát valami szembeszökő haladás talán itt sem örvendeztet bennünket. Már aláírom, hogy általában igaz van Barcsa urnak, hogy a XVI. század óta az erkölcsök szelidültek és ha ezt (nem említve az *alkalom hiányát éppen* a mai kornak, hogy az emberiség vad indulata kitörhessék) az iskolák javára íratik általa, *egészen helyes* és hogy a reformáció dicsőségére írja fel, ez meg igazán indokolt is.

De térjünk vissza a gyermekek erkölcsi megóvásához, mint olyanhoz, melyet mai nap vagy a közeljövőben szeretnénk megoldva látni, ugy Barcsa ur, mint én és talán minden komoly elem.

A tanítóktól a fent említett okok miatt nem sokat várhatunk e téren, a tananyag nagysága, az e-hagyatott nyomorult helyzetök, a tömegben való oktatás stb. a szorosán vett erkölcsi neveltetést kizárja majdnem teljesen. Az „*államtól*“? Na ettől meg éppen semmit sem várok e téren. A gyermekek erkölcsi megóvása, ez nem adóbehajtás, ez nem katonaaállítás. Ezen a téren az állam csak szemfényvesztésből látszik tenni valamit holmi elképzelt üdvös ministeri rendelet és kivihetetlen törvények, csak csititgatására valók a fel-fellázadó magas tényezők lelkiösmeretének, a mely érzi, hogy a költségvetéseknél, mily kevés jut iskolákra, köznevelésre, és mennyi milliók vesznek el a katonaság kielégíthetetlen absurd igényeire és mennyi megyen el nagyhatalmi politikánk szükségleteire.

Vajjon nem helyesebb uton járunk-e, ha társadalmilag közösen akarnánk valamit kezdeni a gyermekek erkölcsének megóvása szempontjából? . . . A ma divó *közszellemet, felfogásokat* kellene talán megváltoztatni! A *nőnevelés ez irányban nélkülözhetet-*

len megváltoztatásán kellene fejünket törni. A nép nyomorán segítve *tiszta lélekkel* egészséges alapokon szinte sokat tennénk. Szóval uram! nehéz tér ez, melyen mi tenni akarunk, a *mai közszellem és felfogás mellett absurdum minden kísérlet.*

Én láttam olyan anyát, ki 8 hónapos csecsemőjét használtatta pervers urak által némi mulatságra anyagi haszonért. Soha lelkem undora el nem enyészik azon kép látásától; szegény kis összeroncsolt teremtes siránkozó elaszott arcoeskáját a pólyából sirva fordította felém, az altesti fájdalmak is talán az éhségnek miatta.

Beszéljek az anygalesinálók egész seregéről, kik nap-nap után kenyerkeresés céljából állják útját a természet magasztos törvényének és társadalmi rétegek különbség nélkül, a fiatal anyák élete veszélyeztetésével pusztítják el pár hónapos embriokat, tetézvén bünt bünnel, hogy újabb bűnök számának nyissanak kaput?

Beszéljek anyákról, kik meglett élő magzataik elpusztításától nem riadnak vissza, a legrafinírozottabbá utólérhetetlen módokkal ösmerős segédkezet nyújtókkal?

Említsek ösmert és ösmeretlen eseteket, hol apróbb járnai tudó szülőiteiket éhezhetik a szülők, hogy hatásosabb legyen velök a kuldulás utcasarkokon és így eredményesebb?

Kifejlődött és ki nem fejlődött hajadon leányokkal üzérkedés, üzlet-emberek és sajnos szülők által is, nem állandóan folyik-e?

Jöjjön fel Baresa ur egyszer velem Budapestre és látni fogja Magyarország szívében (csak egy éjjelt szájon rá) az idevezítő immorálitást utczákon, nyilvános és törvényesen engedélyezett mulatókban, még színházakban is. És mit képzel, — hogy ha az undorodásig letünk mindent nyilvánosan látván, — hogy nincs már egyéb? Hol van a nagyobb pénzért megszerezhető bűnök labirintusa? És hol van még a nem pénzért, de hatalom, erőszak és más eszközök által előteremthető helyzetek bűnös kihasználása? Hol a fantázia és kóros idegrend-zer szülte képzelt szerelmi kényszer örve alatt elkövetett aljasságok beláthatatlan tere, fel a legmagasabb körökig?

És nem kell-e rettegnünk, hogy így az ugy nevezett „jó élet“, a mai nagy városainkból nem terjed át a kisebb városokra, a falvakra is, a gyors és örökös közlekedés mellett?

És ha idelelni is az anyák kicsi gyermekeiket, — nagy városi modorban — színházért, bálért, multságért, fürdőzésekért cselédekre bizzák, — vajjon fejlődhetik azon gyermekeknél erkölcsi alap; (mely nagyobb korában nevelő intézetekben még jobban veszélyeztetett, a város utcáin terén hallottak és látottak által megingatott, későbbben a kirakatok frivol képeitől megzavart, végre az erotomanis-olvasmányok által végképp megmetyelt.) Én ezt határozottan kétségbe vonom.

De térjünk át egészen a mindenki által elfogadott mai szellemi anyai nevelés helyes, kifogástalan, sőt meglepőnek nevezett módjára. És beszéljünk szebb dolgokról legalább a változatosság kedvéért.

Ha nem is csunya, de helytelen dolgokkal itt is találkozunk in infinitum. A vallásos igazi boldogító anyai örömeiket szülés után csak elvéve találjuk az anyáknál. A szoptatás, ha csak lehet és mód van hozzá, a báják megőrzése végett mellőztetik. A separált gyermekszobák teljesen elfogadottak. A baba után jön a dajka pénzért vett gondozása, azután a gyermekkeresztelő vagy nevelőné stb. stb.

Az akaratlanul, Isten jóvoltából felcseperedett gyer-

mekek elkényeztetést, testileg való elszennyeztése, a helytelen és absurd táplálás alkalmazása, bábszerű felcicomázása, hová vezethetnek erkölcsi tekintetben?

Ne felejtjük el a leszármazási terheltségeket, melyeknek horderejét vajmi kevesen ösmerik a fejlődő nemzedekre; pedig az erkölcsök fejlesztésének magasztos actusa ezekkel szemben is hajótörést fog szenvedni minden esetben.

Mit lehet kezdeni hysteria epilepsia és másnemű idegterheltek gyermekeivel erkölcsi nevelés tekintetében? Az erkölcstelen élet és iszákosság áldozatainak elsatnyult nyomorult leszármazataival, mely módot lehetne erkölcsnemesítő tekintetben észszerűen használni? Oly kérdések, melyekre feleletet csak könnyes szemekkel adhatunk; kimondván határozottan, *hogy ez irányban tehetetlenül állunk*

Gyerünk a kunyhókba a szegény sorsuak közé; hiszen az öserőt a föld népe között kellene feltalálni. Szó sincs róla, hogy ha nem lennének a mai uralkodó szellem mellett elnyomva, éhség, iszákosság és már vérévé vált rossz szokásainál fogva lesüllyedve, szolgáltatnának is anyagot a fiatal generációba, melylyel foglalkozni érdemes lenne.

De kényszer-együttélés télen a legkisebb családtagtól a legöregebbig, nem alkalmas a kicsi fejlődő lélek helyes irányítására; a durvaság, szemérmetlen viselkedés, káromkodás, örökös átkozódás a nyomor miatt Isten és jobb módu embertársaik iránt, rossz melegágyai az ezt örökké hallgatni kénytelen fejlődő léleknek. Lopásra, hazugságra, tagadásra tanított gyermekek pedig eleve az elveszettek közé sorozhatók.

A tél elmúltával nálunk az utca porában fetreng még a négykézláb csuszkáló gyermek is, fényes bizonyosságul annak, hogy mily kevés értékű nálunk a fejlődő emberanyag a földműves nép szemébe.

A tanyákon élő és országszerte nagy számot tevő gazdasági cselédek gyermekeiről pedig beszélni sincs mit, mint olyan anyagról, melyet erkölcsnemesítés céljából kezelni lehetetlen.

Nem megyek tovább Baresa ur; bár folytathatnám a gátak és körülmények szomorú ecsetelését kötettszámra, melyek a kívánt és az ön jó lelke által is óhajtott, gyermekek erkölcsi megóvásának lehetőségét oly veszedelmesen és talán nagy időkre lehetlenné teszik.

Adja az ég, hogy a jövőben az egész társadalom felélmelve a tudomány (különösen orvosi tudományok segítségével) más közszellem birtokába jusson, az erkölcsiség szent, minden elképzelhető javakat magában foglaló magasztos eszméjével szemben.

Közösen, — ha mindnyájunknak vérévé lehetne változtatni azon szent és igaz tudatot, hogy az erkölcsös élet nem csak helyes, de célszerű is.

A vallás erkölcs biztosító tanaihoz térjünk vissza feltétlenül, társadalmi különbség nélkül, de szívből és nem másképpen.

Öntudatosan, példás házi nevelésen keresztül vezetett gyermekeket szolgáltassunk a szegény tanítóknak, kik jól fizetett szolgálói legyenek a társadalomnak, megváltoztatván a tanrendekeket, hogy több idő maradhasson a testi és erkölcsi fejlesztésre, — kisdedovodák felállítására elkerülhetetlen, nehogy a kis gyermekek az utca porában zülljenek el, felügyelet nélkül.

Altruistikus eszmék vezessenek bennünket a földi együttélés komoly megoldása körül; tudva-tudván, hogy a nyomor erkölcsileg pusztít; de pusztít a lélek nélküli dusgazdagság is a maga léhaságában.

Különös gondot fordítsunk a nők neveltetésére, hogy ne divatbábok, léha hiu fantastikus hysterika plánták legyenek, telve erotomaniacus regényes hajlamokkal.

Erősítő, természetes neveltetés testileg, büszke öntudatosságra hivatásának teljes érzésére való ébresztés lelkileg, hogy megértse, miszerint őt az Isten csak anyának és hitvestársnak teremtette és semminek másnak. Ez a fő dolog. Én a leendő anyák nevelésénél a házi egyszerű nevelésnek vagyok barátja, — és lelkemből elítélem azon ma divó felfogást, hogy a nő önállóságra törekedve, futkosson a világba pályák után. Kisdedóvónőnek, nevelőnőnek, ápolónőnek gyöngédebb lelkületü beválhat; művészi valódi hajlamok pedig soha el nem fojtandók nálok, ha igazi isteni ihlet a basis és nem képzelt. De hogy ügyvéd, dijnok, orvos, postás, vasutas legyen a nő, akkor, mikor a férfiak is állás nélkül csavarognak, ez igazán absurdum, — és a közerkölesiségre a nagy önállóság veszedelmes lehet.

A férfi világnak pedig olyan szellemben kellene felfogni a nőt, a ki nem csak érzéki eszköz; de a jövő nemzedéknek egy mérhetlen alapköve, a ki egységével erkölcsével, valódi hivatásszerű természeti hajlamaival csak egy célt szolgálhat; azt, hogy erkölcsös hitvestárs és magasztos anya legyen.

Forduljunk el közakarattal, a szebb jövő érdekében mindentől, a mi frivol. Képek, irodalmi termékek, művészet, ujságok megrendszabályozandók ez irányban.

Igy és ennyi mindennek kellene megváltozni, a mai közszellem és felfogással együtt, hogy a jövőben arra gondolhassunk, hogy képesek leszünk gyermekeink erkölcsi megóvására. Ismétlem még egyszer, szomorú záradékaul szerény értekezésemnek, hogy a mai felfogások mellett, kétségbe kell esnünk, mindannyiunknak, hogy erkölcsileg hova fognak jutni szegény gyermekeink, a mai élet küzdelmes, corrupált mezéjén?!

Besztereci Vártanya, 1903. febr. 9.

*Dr. Horváth József.*

a besztereci ev. ref. egyház főgondnoka.

## KÖZÉLETÜNK.

### Minden magyar ember jóindulatu figyelmébe!

Az erdélyi részeken Szászsebes sz. kir. városban és szomszédos falvaiban, néhány száz kálvinista magyar, hosszú küzdelme és nagy áldozatai árán a közelben egyházzá szervezkedett, hogy így e nagy nemzetiségi vidéken sikeresebben szolgálhassák a magyar nemzeti eszméket is. Templomukat azonban nincs miből befejezzék és sincsen miből papi lakot építsenek.

A saját hazájában is idegen földön él itt a magyarság. Megkereste Szászsebes városát, az 1868. LIII. t.-c. 23. §-a alapján, hogy nyújtson templomépítésre és más egyházi céljaira segélyt, de rideg elutasítás lőn a válasz. Mint a régi Király-föld lakosai az 1876. évi XII. t.-c. alapján megkeresték a szász Univerzitást is, hogy templomi és iskolai célokra, felekezeti s faji különbség nélkül gyümölcsötzetendő, több millióra rugó törzsvagyonának jövedelméből adjon valamelyes összeget, de hát magyar célra nem jut a dus jövedelmekből semmi.

Ily körülmények között állt elő Szakács László egyszerű iparos ember eme kijelentéssel: „Hogy a

Farkasokból többé ne legyenek Wolffok (áldott jószágú első feleségének ősei Farkas előnevű magyar kálvinista székelyek voltak; azután előbb lutheránusokká lettek majd Wolffra változtatták előnevüket s nyelvükben is idegenek lettek; és fájdalom, erre sok példa van itt) hogy mi kálvinista magyarok se legyünk alábbvalók a más nyelvűeknél és más hitfelekezetűeknél, hogy legyen nekünk is templomunk, melyben drága anyanyelvünkön imádhassuk Istenünket: hulló verejtékkel szerzett keresményemből, a szászsebesi ev. ref. eklézsia fundálására, lefizetek, ime 20.000 koronát. Azután tegye meg más is kötelességét!”

Ez a más pedig, — miután a Szászsebesen lakó magyarság minden egyes tagja ismételten megadóztatta magát erején fölül — a magyar társadalom.

A magyar társadalom támogatása nélkül, e nagy nemzetiségi vidéken, a nemzetiségek gunyolódására, befejezetlenül marad ez egyetlen magyar templom is és meghiusul a szent akció!

*Benedek Károly,*

ref. lelkész, egyhm. főjegyző.

### A szászsebesi magyar kálvinisták, magyar evangélikusok és unitáriusok esdő szava!

#### Nemesszivű Emberek!

A kiknek drága kincs a hit s a kik előtt szent a magyar haza érdeke: hallgassátok meg kérésünket; ne hagyjátok elbukni szent ügyünket!

Szászsebesben és szomszédos falvaiban, távol mindazon vidékektől, a hol nagyobb tömegben lakik a magyarság, távol hitünknek templomaitól, itt, a hol nemzeti nyelvünket csak elvétve beszélik, nemzeti eszményeinket nem értik, itt, a hol a nemzetiségek gazdag egyházak kebelén, fényes templomokban imádják az Istent, mi pedig közel 500 magyar kálvinista, mint az őskeresztények, csakis egyik másik szíveségből átengelt szobában seregeltünk össze istentiszteletra: esztendő óta sovárogyuk, hogy őseinktől örökölt hitünk szerint és a hogy megértjük: édes magyar nyelvünkön, mely itt még zengzetesebb, búbajosabb nekünk, saját templomunkban imádhassuk Istenünket, ápolhassuk a krisztusi és nemzeti eszményeket és szervezett egyházunk legyen.

Testvériesülten a magyar evangélikusokkal és unitáriusokkal, páratlan lelkesedéssel és áldozatkészséggel erőnkön felül megadóztattuk magunkat csakhogy szent célunk valóvá legyen. Egyik egyszerű iparos hívünk: Szakács László 20.000 koronát áldozott csakhogy az ige testté legyen. A legszegényebbek között sincsen egyetlen egy is, a ki meg ne hozta volna a maga áldozatját a szent célra.

A segélyezésben előljárt a konvent; jött utána az E. M. K. E. látva, hogy midőn ügyünket támogatja: nemzeti ügyet szolgál.

Templomunk már épül is, de sincsen mivel befejezzük, felszereljük és sincsen mivel papilakot építsünk. Kimerültünk!

Ezért fordulunk a magyar társadalomhoz, alázatos kéréssel, segélyért.

Bizton reméljük, hogy a magyar társadalom gazdagabb még a krisztusi és nemzeti eszmények szeretetében, áldozatkészségben, hogysem e kényes helyen, a hol akciónk elé eddig is számtalan meghiusulással fenyegető akadály gördült: ügyünket elbukni engedné, templomunkat befejezetlenül nézné.

Adjatok, adjatok filléreitekből, hogy mielőbb felépüljön a templom, mely a nemzeti és krisztusi eszmények ápolására lesz felszentelve és hirdetésére a Szeretet evangéliumának, melynek mindenható ereje testvérekké avatandja a bár különböző nyelven beszélő, de élni-halni egy haza földjére elhívott népeket.

Adjatok, a kik valljátok a költővel, hogy nyelvben él a nemzet, adjatok, a kik vettétek a parancsot „Egymásnak terhét hordozzátok és úgy töltsétek be a Krisztus törvényét.”

Aztán „Az Isten az ő hatalmassága szerint megcselekedheti, hogy a ti jó kedvetekből való adakozástok haszna tereátok terjen.” (II. Kor. IX. 8. v.)

A szászsebesi magyar kálvinisták nevében és megbizásából.

Kelt Szászsebesen 1902. évi október havában.

**Kormos Elemér** s. k. **Szakács László** s. k. **Benedek Károly** s. k.  
gondnok. tiszteletbeli gondnok. adminisztrátor lelkész,  
egyhm. főjegyző.

**Kendeffy Lajos** s. k. **Földes Tamás** s. k. **Basa Lajos** s. k.  
presbyterek.

**Papp Gábor** s. k.  
egyházi jegyző.

A kiválóan nagy áldozatokat hozott, törekvő, fontos nemzeti és egyházi missio teljesítésére elhívott, templomát saját erején befejezni nem tudó szászsebesi egyházat a kegyes jöltevők munkás szeretetébe melegen ajánljuk.

Kelt Gyulafehérvárt, 1902. november 2-án.

**Zeyk Gábor** s. k. **Elekes Viktor** s. k.  
egyhm. főgondnok. esperes.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgató-tanácsától.

Sz. 4678—1902.

Szászsebesi egyházközségünk fenti kérelmét atyafiságos szeretettel ajánljuk az áldozni kész és képes magyar társadalom jóakaratu figyelmébe.

Kolozsvárt, 1902. november hó 14-én.

**Dr. Bartók György** s. k. **Dr. Kádár János** s. k.  
ev. ref. püspök, mint elnök. titkár.

## IRODALOM.

**Van Oosterzee János Jakab**, a heidelbergi Káté, ötvenkét egyházi beszédben. Fordította Dr. Antal Géza ev. ref. theol. akad. tanár. 2 kötet. Kiadja: Laszlo Albert és társa a tiszántuli ev. ref. egyházkerület kizárólagos bizonmányosa Debrecenben. A 2 vaskos kötetre terjedő mű ára füzve 10 kor. csinos és erős vászonkötésben 12 korona. Megrendelhető 2 koronás havi részletfizetésre is a kiadónál Debrecenben. Mennél pezsgőbb az élet valamelyik egyházban annál nagyobb számban jelennek ott meg az ugynevezett symbolicus könyvek. A protestantismus maga élet lévén, csak természetes hát, hogy főleg a reformáció idején egész könyvtárát hozza létre a különböző irányú és tartalmu hitvallásoknak. Luther 2 kátéja, az Augsburgi confessio, Melancton Apológiája, a Schmalkaldi cikke, a Formula concordiae az egyik oldalon. Zwingli

conclusiói, Ratis fidei-je, Expositioja, a Helvetica confessio Prior és Posterior, a Consensus Tigurinus a Catechismus Genevensis, Consensus Genevensis, a Confessio Gallicana, a Confessio Belgica és Scoticana a westminsteri Confessio az Emdeni káté és Confessio stb. stb. a másik részről egytől-egyig mind bizonyosságai annak a lázas munkásságnak és igyekezetnek, melynek célja egyfelől a protestantismus igazolása, másfelől hiveinek szoros egyházi szervezetbe való füzése s az evangéliumi igazságok népszerűvé tévése volt.

De az összes confessiók között, a Confessio Helvetica Posteriori kivéve egy sincs, mely századokon át olyan általános tekintélynek örvendett s főként reánk magyarhoni reformátusokra nézve oly mérhetetlen hatást gyakorolt volna, mint a Heidelbergi káté, vagyis az a hitvallás, melyet 1563-ik heidelbergi gyűlésükön fogadtak el a pfalzi protestáns theologusok s a mely bejárta az összes német, holland és amerikai (német) református egyházakat. Nálunk Magyarországon, éppen mint Schweizban és Csehországban, hivatalos formában nem vették be, de hallgatólagosan és gyakorlatilag elfogadták és századokon át az igaz református tanra nézve annyira irányadóvá lett, hogy több nemzeti részleges zsinatunk annak templomi magyarázatát egyenesen elrendelte s nem kis része van ennek a könyvnek abban, hogy egyházunk annyi megpróbáltatások közepe is fennáll s reménnyel tekint a jövőbe.

A mult század 2-ik felében ugyan, a német egyetemeken lábrakapott modern, theologiai szabadelvűnek mondott iskolák hatása alatt, mint minden hitvallásnak, ugy a Heidelbergi kátének a tekintélye is egy kis időre alászállott s kezdett kimenni a divatból annak templomi magyarázata is. Ám a csakhamar érezhetővé lett s a szintelen dogmatikai felfogás gyümölcseként jelentkező sectarius mozgalmak ismét ráfordították egyházunk jobbainak a figyelmét s ma már ujólag általános a meggyőződés, hogy ezt a könyvet alig lehet nélkülöznünk, ha azt nem akarjuk, hogy hiveink öntudatában a tiszta református meggyőződés és tudat végleg elmosódjék.

Ennek folytán a régi kátémagyarázatok templomainkban ismét meghonosodtak s terjednek, hódítanak napról-napra mindjobban.

Ily körülmények között szerencsés gondolat volt a Van Oosterzee kezünk alatt levő kátémagyarázatait kiadni. Lelkészeink magok régóta érzik már szükségét egy ilyen újabb katedrai népszerű hitvallás-magyarázatnak. A régi Varju és Papp István-féle ily nemű munkák már egyfelől túlélték magukat, másfelől dogmatikai tekintetben is többféle kifogás alá esnek. Kelt egy mélyebb és hamisítatlanabb forrás. S ilyen a Van Oosterzee Antal-féle fordítása. Népszerűeknek e magyarázatokat ugyan éppen nem mondhatjuk, de arra kiválóan alkalmasak, hogy merítsenek s tanuljanak belőle azok, kik a vasárnapdelutáni isteniszteleteken hiveinknek hitigazságainkat magyarázgatják s e munkára kiváló gondot fordítanak. Van ebben építő erő elég s nem hiányzik belőle a polemikus rész sem, a mire, bármit mondjanak is a mai korbéli nagy békebarátok — bizony — bizony szükségünk van azon az egyszerű okon, mert az ellentétek felmutatása csak a világosság javára van. A fordítás nyelvezete jó, — a kiállítás izletes, a mű megérdemli a pártolást. A ki megrendeli, maradandó becsü művel gyarapítja lelkészi könyvtárát.

## K Ü L F Ö L D.

## Külföldi egyházi élet.

(Irország hanyatlása a klérus miatt; az angol szerzetrendeknek Vilmos német császárhoz nyújtott kérvénye; a prot. missió előhaladása Indiában; Parker József halála.)

Arra nézve, hogy a római egyház hierarchikus rendszere mily nagy mértékben járulhat hozzá valamely ország szellemi, erkölcsi és anyagi tönkremenéséhez, szomorú és egyszersmint minden józan gondolkodásu embert eléggé meggyőző példa az Irország sorsa, a minek a megismerése végett elég átlapozni azon könyvet, a mit pár hónappal ezelőtt *Maccarthy* Mihály írott „*Priests and people in Ireland*“ (A papság és nép Irországban) cím alatt. Szerző római katolikus ir, éppen ezért állításai teljesen mentek a tévedés és rosszakaratu gyanúsítás vádjától. Mint hazáját szerető, s valóban vallásos ember azon szomorú tapasztalatra jutott, hogy az Irország kétségbeejtő hanyatlása nem a nép iszakosságára és romlottságára, vagy az Egyesült királyság törvényeire vagy politikájára vezethető vissza, hanem egyedül a klérus domináló hatalmára, mely mindenütt és mindenben érvényesül, elkezdve az elemi iskolákon, s végezve a halál után mondandó misealapítványokon. Statistikai adatokra támaszkodva igazolja, hogy Irországban a plébánusok, szerzetesek és apácák száma 30,000-re rug, kik a püspökök, ezek pedig természetesen a római pápa vezetése alatt állanak. S ez a veszedelmes armádia nem fogy, sőt évről évre emelkedik, dacára annak, hogy az ország lakossága az erőteljes, munkás néposztály kivándorlása folytán apad.

A francia Roussel Napoleon nevezetes munkát írott és adott ki ily cím alatt: A romanismus, mint a pénz vallása, — s ez az igaz állítás egy országra sem illik reá olyan találóan, mint éppen Irhonra. Papjai kitünően értik, hogy miként lehet milliókat szerezni állásuk ravasz hálójával, a mit kivetnek a hivekre még születésük előtt, s rajtuk tartják még holtuk után is, miseáldozatokat mutatván be lelkiüdvességökért. Nemrégben a szegény Donegal városban egy kath. hívő 220 fontot hagyományozott a papságra oly célból, hogy az összesen érette holtá után miséket mondjanak. A protestantismus nem tud kellő energiával dolgozni sem a köznépnél, melyet a klérus hatalma elvakítva tart, sem az előkelőknél, a kik közül egy Maccarthynak a következő kijelentést tette: „A katolikusok között sokan vannak, kik szívesen cselekednének úgy, miként Conellan páter, (ki odahagyta a klérust és protestánsná lett), de rokonainknak áttérésökkel fájdalmat okoznának.“ Munkáját szerző a következő szavakkal zárja be: „Minő felvilágosodás az, hogy a nép halálos bűnének kien-gesztelése végett tódul a szekesegyházba? Hallja itt a papok mormolását, a csengők szólását. Husz, huszonöt percig hallgatja a misét az állatokhoz hasonlóan köhécselve és köpködve, mohón várva annak befejezését, hogy kimehessen újra a levegőre és világosságra. A mi szegény és papuralomtól elnyomott, tudatlanságra és nyomorra jutott népünk állapotja igazolja, hogy mi nem a hívő és boldog keresztyénség tagjai vagyunk. Az erkölcsiség romlása, a vállalkozási szellem és ipar csökkenése, a népesség fogyása, a hitnek semmibe sem vétele, a szeretet nélküli és irigy vadságnak elharapózása és növekedése, a felebaráti szeretet kialvása mind azt igazolják, hogy mi papjainknak társaságában nem járunk Idvezítő Krisztusunknak ösvényein.“ Ime, így ké-

pes a 30,000 tagból álló ir klérus megölni egy egész országot!

Berlinben nagy fellünést keltett a múlt év december havában azon esemény hogy az *angol róm. kath. szerzetesek* felhasználva a német császárnak az angol királynál tett látogatását, *kérvényt* nyújtottak be Vilmos császárhoz, hogy Poroszország területén engedje meg a szerzetrendek tagjainak a szabad letelepedést. A császár a kérvényt, melynek a kath. társulatok tagjain kívül a kath. Norfolk herceg is aláírt, kedvezőtlenül fogadta s kijelentette, hogy nem akar eltérni nagyatyja rendelkezésétől, a ki 1875-ben feloszlatta Poroszország területén a szerzetrendeket, és csak azokat hagyta meg, melyek beteggyógyítással foglalkoznak. A szükséges módosításokat megtette 1887-ben, a mikor a keresztyéni munkát teljesítő szerzetrendeknek engedélyt adott a betelepülésre. Kijelentése a kérelmezőknek rosszul esett. Az angol királynak is tudomására jutott e hír, a ki nemtetszését fejezte ki a kath. szerzetrendek tola-kodása felett.

Mint a skót szabad egyház missiói Recordja írja, a *protestáns missió Indiában* az utóbbi években gyönyörű eredményeket ért el. 1851-től 1900-ig a nem bennszülött missionáriusok száma 373-ról 1124-re, az ordnált papok száma 29-ről 1100-ra emelkedett. A bennszülött predikátorok 1851-ben csak 551-en voltak, most 7179 működik honfitársainak lelkiüdvőségét munkálva. Az egyházak száma 310-ről 6783-ra, a kommunikánsoké 17,306-ról 355,720-ra emelkedett s a nem bennszülött keresztyének száma felül van az egy millió. Vasárnapi iskola 319,051 van jelenleg. Míg a bennszülött keresztyének száma 10 évvel ezelőtt 2 millió volt, ma már 3 millióra nőtt. Áldás és szép eredmény koszoruzta tehát a buzgó munkások nemes fáradozását.

A múlt év november 28 án halt meg Londonban Angliának a legutóbbi években legnagyobb szónoka: *Parker József*. A presbyteri egyháznak volt egyik londoni lelkésze és temploma mindig telve volt hallgató közönséggel, mely gyönyörűséggel táplálkozott drámai erőttől duzzadó predikációjaival. Beszédei közül hét kötetnyi jelent meg nyomtatásban. Mint ember, lelkének gyöngéd szeretetével tünt ki és éppen ezért széles körökben általánosan becsült és szeretett egyéniség volt.

(Páris.)

*Nánássy Lajos.*

## NEKROLOG.

**Dr. BÖHL EDUÁRD**

1836. nov. 18.—1903. jan. 24.

(Folytatás.)

Luther születésének négyszázados emléknapijára írta és adta ki „*Von der Incarnation des göttlichen Wortes*.“ (Wien, 1884.) című művét, melynek alkalomszerűleg (1883. októberben) fogalmazott előszavában elmondja e könyv irásának okát és célját. Az újabbkori christologiai írók ugyanis, az Idvezítő isteni és emberi természetét hol össze elegyítik, hol az egyiket a másiknak rovására magasztalják, általában pedig a helyet-

tesítő elégtételről vagy hallgatnak, vagy az ezen üdv-  
tényről szóló titkot ferde, felszeg világításban tüntetik  
fel. E zavarok megszüntetése és az evangéliommal  
egyező hitelvek felmutatása végett szól a szerző az  
örök Logos testté levésének titkáról s ezzel kapcsola-  
tosan a helyettesítés, kiengesztelődés és elégtétel tan-  
fogalmairól, miközben szigorú logikájával meggyőzi az  
olvasót afelől, hogy a modern — ugynevezett — chris-  
tocentrikus előadásmód divatossá vált meghatározásai  
és elméletezései egytől-egyig értéktelen hiábavalóságok  
az apostoli és reformációi kor christológiájával szem-  
ben, tehát vissza kell térni a régi kerékvágásba, a szent  
nyomokba és a tudománynak habár új modorban, de  
mindig azt az ősi evangéliomi igazságot kell hirdetni,  
a mely az életnek kenyere és víze után sovárgó hívő-  
ket megalégíti. Felemelő és méltó emléknepok voltak  
azok 1883-ban, a mikor az egyetemes evang. egyház  
vezérférfiai buzgólkodtak felújítani a lánglelkű refor-  
mátor (Luther) szellemét; de hajh! — mondja Böhl  
Eduárd — ha az a nagy lélek egykor megtalálna je-  
lenni és szemlét tartana: micsoda quos ego! hangza-  
nék szét abból a hatalmas szájából, minő kárhóztatás  
érné mindazokat, a kik még alkalmasint az ő neve után  
nevezik magokat, de szavából csak valamelyes, szelle-  
méből pedig épen semmi nyom sem látszik meg raj-  
tok. Ezek azok, a kik a reformátorok által lerakott  
apostoli alapelveket odahagyva erőiket terméketlen, si-  
kertelen meghatározásokban és vizálgódásokban for-  
gácsolják el. Részreahajlatlan tárgyilagos kritikájával te-  
hát, munkájának status controversiae feliratú szakaszá-  
ban, kellő értékére szállítja le a tárogatós Schleier-  
macher, a confusus Ullmann, Schneckenburger, Schen-  
kel, Beyschlag W., Schult H., Ritschl, Rothe, Dörner  
és a többi német kollega, valamint Kuyper ellenmon-  
dásos okoskodásait és azután az incarnatio tanának  
kifejtéséhez egyengeti az utat az eredendő bűnről szóló  
tárgyalással, a mire az Ige megtestesülésének, Jézus  
bűnnélküliségének hitágazatait ismerteti és „Krisztus  
typusai“ cím alatt igen szép fejtegetéseket nyújt. Vé-  
gül összegezve a mondottakat, levonja tudományos kö-  
vetkeztetéseit, melyek szerint csakis két genus commu-  
nicationis idiomatum van, nevezetesen a genus idioma-  
ticum és a genus apotelesmaticum, de nem lehet be-  
szélni a lutheri egyház által adoptált amaz elméletről,  
melynek a neve genus maiestaticum vagyis auchemati-  
cum. Alaki és tartalmi szempontból egyaránt mély ko-  
molysággal írott apologiája ez, az evangéliomi keresz-  
tyén egyház orthodox tanának, a mely a ferdítések kö-  
vetkeztében mármár haloványulni s tűnni kezd. Erre  
való tekintetből a tudós író itt igen hegyes tollal  
száll sikra a reformáció evangéliomi tanainak oltalma-  
zása végett s e munkája méltó előfutára volt a pár év  
multán kiadott legterjedelmesebb és általánosán ösmert  
művének, közkézen forgó dogmatikájának.

Vitakozó iránya által azonban e most jelzett mun-  
kája az ellentábor harcosait feltűzelte s a tudós refor-  
mátus apologétát polémiaiba sodorta. Így keletkezett  
közte és a holland theologiai irodalom kimagasló alakja  
Kuyper professor között az a valóban nemes és tanul-  
ságos irodalmi vita, a mely Böhl Eduárd győzedelmé-  
vel végződött, a mint erről „Zur Abwehr“ és holland  
nyelven is megjelent „Ter Verwering“ című irata ta-  
nuskodik, a mely az Ige incarnatiójának tantétele kö-  
rül felmerült vitás kérdések tisztázására kiválóan szük-  
séges és hasznos volt.

Hadd szóljak most már pár szót irodalmi mun-  
kásságának legérettebb, legmaradandóbb becsü gyü-

möleséről, a tizenharmadik századbéli jellegzetesen ev.  
ref. tartalmu és célú munkák koronájáról, nevezetesen  
Hittanáról.

„Dogmatik. Darstellung der christlichen Glau-  
benslehre auf reformirt-kirchlicher Grundlage.“  
Amsterdam, 1887. (Scheffer & Co) a címe ennek a ref.  
theologiai irodalomban úgyszólván korszakot jelölő  
munkának (LX + 654 oldal). Tulzás nélkül mondhatom,  
hogy Kálvin institutióján és a Heideggerig (+ 1698)  
megjelent ref. dogmatikákon kívül nincs egyetlenegy  
munka sem, a mely oly tisztán, hüen, közérthetően,  
meggyőzően és a legszigorubb tudományos követelmé-  
nyeknek is megfelelően tárná fel ev. ref. anyaszent-  
egyházunk örök igaz hittételeit, mint Böhl Eduárd e  
remekműve; viszont hosszú időszakok fognak elmúlni,  
a míg ismét egy ilyen hivatott apologétája leend azok-  
nak az ev. ref. szent tanoknak, a melyek a köztudat-  
ban — sajnos — hovatovább kezdenek színtelenné és  
izetlenné, erőtlenné válni.

Öt főrésze osztva tárgyalja az összes anyagot,  
ugymint α) theologia (2—151. l.), β) anthropologia  
(152—273. l.), γ) soterologia (274—430. l.), δ) soterio-  
logia (431—590. l.) és ε) eschatologia (591—612. l.) A  
60 oldal terjedelmű bevezetésben a dogmatika fogalmá-  
ról és az újabbkori dogmatikusok ismeretforrásainak  
kritikai megvilágításáról van szó, míg a függelékben  
(613—654. l.) értékes adatok és az idézett, illetőleg  
megmagyarázott bibliai helyek jegyzéke olvashatók.

Az 1898—99. tanév folyamán a dogmatikát Tóth  
Sámuel kartársam helyettesítése indokából adván elő,  
a vonatkozó systematikai termékeken, főleg Kálvin, Ma-  
resius, Turretin ide vágó művein kívül behatóan foglal-  
koztam Böhl Eduárd dogmatikájának tanulmányozásá-  
val és a hitágazati tételeket vizsgázási célra, hallgatóim  
részére ki is dolgoztam, majd értekező alakban a Pro-  
testáns Szemlében (1899. évfolyam I—III. füzetében  
Istenről, az 1900. évfolyam I—III. füzetében Krisztus-  
ról), valamint a Debr. Prot. Lapban (1900. évfolyam  
40—47. sz. az emberről, s az 1901. évfolyamban egyes  
soteriologiai kérdésekről) közzé is tettem. Ez a körü-  
lmény menthet fel jelenleg a Böhl Eduárd dogmatiká-  
jának tartalma, gondolatmenete és értékes volta bő-  
vebb ismertetése alól, a mennyiben a jelzett közlemé-  
nyekből a szakértő körök minderről tudomást szerez-  
hetnek. Egyik buzgó tanítványa, Sebeszta Ferencz aus-  
pítzi ev. ref. lelkipásztor e nagy dogmatikából egy kis-  
sebb, összevont előadásu kézikönyvet szerkesztett cseh  
nyelven és ezt holland nyelvre Böhl Eduárd fenkölt gon-  
dolkozásu művel neje lefordította s vizont a holland  
szövegből, a tudós író másik lelkes tanítványa Dávid  
Gyula jelenleg nagyharsányi ev. ref. lelkipásztor magyar  
nyelven 189 oldalra terjedő könyvet készített s „Refor-  
mátus Keresztyén Hittan“ cím alatt (Budapest, 1890.  
Kókai) kiadta. Ugyancsak e nagy mű alapján látott nap-  
világot a szerző saját neve alatt holland nyelven „Pro-  
legomena voor eene geref. Dogmatiek“ (Amsterdam,  
1892. Scheffer & Co.)

Alkalom szülte egy újszövetségi exegetikai menetű  
munkáját. Nevezetesen 1889-ben D. v. Vogel kollegáját  
helyettesítvén, az általa előadott két kollegium egyikét,  
tudniillik Márk evangéliomának magyarázatát autorizált  
holland fordításban kiadta; címe: „Het Evangelie  
van Markus . . .“ Amsterdam, 1895. (Scheffer & Co.)

Utolsó terjedelmesebb munkája „Beiträge zur  
Geschichte der Reformation in Oesterreich“ meg-  
jelent Jénában (G. Fischer). Ezt a főképen regensburgi  
levéltári források nyomán írt könyvet igen kedvezően

fogadta a kritika, annál inkább, mert különösen a flavianizmusról nagyon fontos és eddig ösmeretlen adatokat tartalmaz.

Ezek az itt felsorolt önálló műveken kívül még számos tanulmányt, értekezést, könyvismertetést, bírálatot írt és közölt az *Eváng. Sonntagsbote* egyházi lapban, a melynek szerkesztője volt, az *Eváng. ref. Kirchenzeitungban*, a *Reformirte Blätterben*, a holland *Zondagsbladban*, az angol *Presbyterian Reviewban*, továbbá magyarra fordítva az *Ev. Prot. Lapban* és a *Szabad Egyházban*. E nembeli termékei közül egyik másik külön lenyomatban is megjelent, példának okáért a „*Blätter der Erinnerung an die Dordrechter Synode*“ (Detmold 1868. hollandul S. Gravenhage, 1869.) *Dr. Kohlbrügge* hírneves elberfeldi ev. ref. lelkipásztor méltán nagyra becsült egyházi beszédeiből több kötetre menő gyűjteményt fordított le és adott ki cseh, holland, francia, angol és magyar nyelven; az utóbbiakat buzgó és hű tanítványa Rácz Károly szapárfalvai ev. ref. lelkész „*Mennyei lépcső*“ cím alatt becsátotta forgalomba.

És mily értékes kéziratok maradtak még, a melyek rendezésre, kiadásra méltók. Symbolikai, vallásbölcseleti, bibliai theologiai előadásaiból becses töredékek vannak birtokomban is és remélhető, hogy tehetős, törekvő és szép reményekre jogosító hittanhallgató fia, annak idején, az ezen tudományokból tartott felolvasásait is közkincesé teszi.

Böhl Eduárd valóságos hivatott és termékeny theologiai író volt; előterjesztése tiszta, üde, folyékony; logikája meggyőző, következetes; vitakozási modora nemes, bátor; koronként az irónia fegyverét is használja, de aztán dialektikája, mint a mély áram, visszater rendes medrébe és méltóságteljesen folytatja útját. Mind tárgyválasztása, mind fejtegetései, mind következtetései igazolják, hogy sok talentom volt rá bízva és ő azokkal híven, eredményesen sáfárkodott.

(Vége következik.)

*Dr. Erdős József.*

**DR. PALLAGI GYULA.**

1867--1903.

Mintha verőfényes égből hullana alá villámcsapás egész váratlanul, halált hozó erővel sújtva azt, ki oldalunk mellett állott, pályánk ösvényén haladott: úgy lepott meg bennünket, lesújtó érzéssel érintett a gyász-hír, hogy az a kiváló egyéniség, kinek nevét e megemlékezés címűül viseli, már a múlté csupán. Nemesak közeli hozzátartozóit, a bánatba merült gyászoló családot, tanártársait és tanítványait érintette kinosan a csapás, hanem szélesebb körét is a társadalmi életnek.

Kisebb város társadalmát, szűkebb társadalmi kört az a kiváló szellemi képesség a maga sokoldalú tanultságával, mely Pallagi Gyuláé volt, fényesen ragyogott be. Vesztes tehát városa társadalma, mely elsörendű kulturális intézményének, főgymnásiumának veszítette el buzgó, képzett igazgatóját, a minden szép és nemes társadalmi törekvések lelkes bajnokát. A kisujszállási református gyülekezet nemcsak istenfő, józan életű, életével és példájával nemesen hatni tudó gyülekezeti tagot sirat benne, hanem kormányzó testületének, presbyteriumának éles eszű, kiváló előadási képességgel

megáldott, fenkölt vezérférfit, ki egyházunk kulturális intézményeinek ügyét a maga szakképzettségével mindenkor lelkesen támogatta.

Meggyásolja őt a magyar református Sion, ennek egyházmegyéje: a heves-nagykunsági egyházmegye, sőt a tiszántuli egyházkerület is. Amaz siratja benne egyházmegyei aljegyzőjét, emez tanügyi bizottságának jeles tagját, az egyházkerületi közgyűléseknek hét év óta, mióta főgymn. igazgatói hivatalát viselte, egyik közismert szimpatikus alakját.

Dr. Pallagi Gyulában veszített a magyar filozófiai és paedagogiai irodalom is, melynek munkásai között jól ismert volt neve, szép reményekre méltán jogosító írói munkásságának annyian voltak a tisztelői.

És végezetre, a mit soraim kezdetén csupán említettem, jó barátainak, tanártársainak, a kisujszállási főgymnásiumnak vesztesége nagyságát ma a megdöbbenés hatása alatt ecsetelni alig tudjuk. Ma látjuk csak, mikor már alakja nincsen közöttünk, hogy mennyit veszítettünk benne. Bizony tanintézetünket az ő elköltözésénél nagyobb csapás nem érthette volna.

Mikor mindezeket megemlékezésem kezdetén elmondom, szavakban csupán emlegetem emlékezetét. Nehogy éppen csak rámutassak röpke szavakban nemes lelke földi szerepkörére, nehogy az őt közvetlenül nem ismerők előtt túlzottaknak, sokat mondóknak tünjenek fel állításaim, az alábbiakban összefoglalom életrajza vázlatos vonásait. Így legalább maguk a tények beszélnek!

\* \* \*

Dr. Pallagi Gyula szül. 1867. márc. 27-én Beregújfalú községben, hol édes atyja, néhai Pallagi József, református lelkészi hivatalát viselt. Édes anyja, Nyilas Katalin korán özvegységre jutott hat nevetlen árvájával. Gyulának két éves volt, midőn elveszítette a család a kenyérkeresőt.

Akik közelebről ismerik a református egyházi közéletet, jól tudják, hogy a lelkészi nyugdíjintézetek rendezetlensége miatt mily keserves osztályrészök volt a múltban a gyámoltalan özvegy papnéknak a legtöbb helyt, a legtöbb egyházmegyében, Nem volt még a múltban országos lelkészi gyámintézet, mint ma már, mely fennállása óta nyújt legalább annyi alamizsnát, hogy a gyámoltalan özvegy papnénak nem kell koldusbothoz tolyamodnia. A beregi egyházmegyében, hova tartozott a kis község, hol az édes atya lelkészkedett, nem tudom, volt-e ez időtájt lelkészi gyámintézet? Ha volt is, csupán könyörálamizsnát nyújtott a családnak a testi elpusztulás ellen.

Küzdés, nehéz küzdés volt osztályrésze az özvegy édesanyának és a családnak. A küzdésben támogatója volt az árva családnak, az anya legidősebb leányának férje: Móricz Bálint, ki magához vette a családot a szatmármegyei Csécsére, s róluk gyöngéd szeretettel gondoskodott. Gyula itt végezte magán uton a gym. I. II. osztályokat, ez osztályokról 1882-ben tett összevont magánvizsgát.

Böbeszédűséggel mondtam el mindezeket, de szándékosan tettem, mert én Pallagi Gyula egyénisége sok j les vonásait a gyermek és ifjúkor küzdelmeiből látom elősarjadzani, Ha valami nevezetesen, úgy gyermek és ifjú korunk emlékei hagynak kitörölhetetlen nyomokat lelkünk mélyén. E küzdelmekből látom elősarjadzani tetterejét, mely nem ismert akadályokat; szívós kitarását, melylyel mindvégig kitarott a kitűzött cél s törekvései mellett; munkabírását, melyet annyira cso-

dáltunk alakjában; nyájasságát, szívjóságát az emberekhez, melyet az ifju kor napjaiban ő is bizonyára többször vett az emberek részéről igénybe. Ha nem tudnánk lelkészi, buzgón vallásos családból származását, e küzdelmekből magyarázhatnánk meg élő hitét, vallásos lelkületét is, mely megaranyszította egyéniségét; a ragaszkodást egyházi intézményeinkhez, multunkhoz, tradícióinkhoz, szóval mindahhoz, a mi magyar nemzeti és ezzel szorosán összeforrt református vonás.

A debreceni kollégium főgymnásiumában végezte középiskolai tanulmányait. Mindvégig jelesen tanult, jelesen tett ugyanott 1888. júniusban érettségi vizsgálatot.

Mikor legutóbb ujév napján egyik tanártársunkkal házamnál volt, könyveim között talált egy debreceni főgymnásiumi értesítőt az 1884—85. tanévről. Azonnal felvette, kikereste nevét. E tanévben ő az V. osztály tanulója volt. Megtalálva nevét, elolvassa a neve után nyomtatott osztályjegyzéket, a nála megszokott szerénységgel, mosolygal ajakán így szólott: „Nem is tudtam, hogy én egykor ilyen jeles deák voltam.“ Igen, elköltözött lélek, a mit te nem hirdettél előttünk soha, tudtuk mi azt rólad, hogy iskolai pályafutásod alatt küzdöttél, faradtál, küzdelmed nem volt eredmény nélküli, mindvégig az elsők, a jelesek között voltál. Így, értjük meg szellemed mély tanultságát és sokoldalú képzettségét.

Az 1888—1892. éveket a budapesti egyetemen töltötte, mint tanárjelölt, szaktárgyakul a mennyiségtan és physikai tantárgyakat választotta. Tanári oklevele az 1893. évben kelt.

Az egyetemet elhagyva, 1892. őszén a pozsonyi kereskedelmi akadémiánál alkalmazták tanáruul. Ez állását már 1893. őszén elhagyja, hogy elfogadjja a főgymnásiummá kiegészülő kisujszállási gymnasium fenntartó testületének megtisztelő bizalmát, melylyel a matematika-physikai tanszékre tanáruul választják meg. Ez időtől fogva halála napjáig tevékenységét, szolgálatait egyházkerületünk e szépen fejlődő tanintézetének, a kisujszállási főgymnásiumnak szentelte, ennek javára értékesítette sokoldalú tudását. Szolgálatában mint tanár és igazgató odaadó buzgóságot fejt ki.

Mint *tanár* lekesedéssel tanít; az ifjúsággal való érintkezésben lebilincselően nyájas. Tanári nyilatkozatai tanulóiról azt igazolják, hogy melegen szereti az ifjúságot. Nemesak felügyelni s vezetni kívánja őket, hanem féltő gonddal óvja az ifjúságot a bekövetkező bajoktól; megelőzni akarja az ifju ember részéről könnyen elkövethető botlásokat. Ez okból maga hangsúlyozza a legutóbbi tanévekben az ifjúság tanintézetén kívüli élete ellenőrzésének tanári részről intenzívebb munkálását. Meglátogatja lakásaikon a tanulókat, tudni kíván az iskolán kívüli életükről.

Az 1896. év szeptember hava óta viselte *igazgatói* tisztét. Szerintem a tanári testület vezetőjében a széles tudáson kívül nem szabad hiányozni a tiszta emberismeretnek, a szerető szívnek, a melegen érző kedélynek, hogy bölcsességgel és szeretettel tölthesse be az igazgatói tisztet. Mert az igazgatónak nem csupán az ellenőrzésben és a szorosán vett tanulmányi ügyekben való felügyeletben domborodik tiszte, hanem főleg és első sorban tanártársai, így a tanulmányügy és nevelés irányításában, a mi a kellő bölcseséggel és körültekintéssel történik részéről, legközvetlenebbül vezet az intézet tanulmányi színvonalának emelésére, az ifjúság szellemi és erkölcsi nemesedésére.

Éppen ezért gyémántot érő drága kincse a jó igazgató a tanintézetnek. Ez a bölcs irányítás pedig az

igazgató részéről csak akkor lehetséges, ha az igazgató tanártársai szeretetét bírja. Mi szül pedig szeretetet és bizalmat az életben egymásiránt, mi más, mint a tiszta, őszinte szeretet? Ez a szeretet, a kedélynek melegsége nem hiányzott nálad elköltözött! Ezért, főleg ezért töltöted be hiven és jól igazgatói munkakörödöt!

(Folyt. köv.)

*Barla Jenő,*  
főgymn. tanár.

## KÜLÖNFÉLÉK.

### — Forrongás a kolozsvári ev. ref. theológián.

Ilyen cím alatt irtak a lapok néhány nap előtt a kolozsvári theologusok mozgalmáról. Hogy tulajdonképpen miről volt ott szó, ma sem tudjuk, mert a különböző napi lapok különbözőképpen adták elő; a magyarázatra legilletékesebb „Erdélyi Prot. Lap“ meg, legalább e sorok írásáig nem emlékezik meg róla. De bárhogy álljon a dolog, van egy pár komoly szavunk a mi theologus ifju barátainkhoz. Mi a magunk részéről elvileg a legmesszebb menő tanszabadságnak vagyunk a hivei. Tanítványainkat leendő lelkészársainknak tekintve, azokkal, mint öntudatos céloknak élő s e célok felé érett megfontoltsággal törekvő emberekkel kívánunk bánni s ideális felfogásunkban elmegyünk addig, hogy katalógust sem igen szoktunk olvasni. Az erkölcsi önértéket szerető az ifju emberekben felköltetni s azt a tudatot, hogy kiki magának áll, vagy esik s nem a theologus ifjakhoz való már az, hogy külső pressioval hajtsuk őket a kényszer-leckelátogatásra. Am ha így gondolkozunk felölök, lássák be ők is azt, hogy az ifju akadémiai polgárnak nemesak jogai vannak tanárai és a felsőbb hatóságok iránt, hanem olyan kötelességei is, melyek e hatóságok intézkedéseivel szemben tiszteletet és fiú engedelmisséget parancsolnak. Legyenek meggyőződve arról a mi ifju barátaink, bármely intézetben tanuljanak, hogy azok, a kik felettök állanak, az ő érdekeiket szívőkön hordozzák s még ha talán egyszerű másszor rendkívüli intézkedésekhez fordulnak is, akkor is s ezekben is az ő jövőjüket munkálják. Erre gondoljanak főképpen s ne azt fürkészzék, hogy az iskolai törvények és szabályzatok betűi milyen jogokat biztosítanak nekik; mert bizony, ha azok a tanárok és felsőbb hatóságok is mindig csak a rideg betűkre tekintenek, annak sokszor nagyon szomorú következményei lennének. Fegyelem nélkül egy intézet sem állhat fent. Különösen a mi a szóban forgó tömeges tüntetéseket illeti, mi azoknak az *abszolút* jogosultságát nem vonjuk ugyan kétségbe; a vaskalapok kiporolására jök; de vigyázzanak az ifjak, mert az életben, mint lelkészeknek éppen az ilyen tüntetések okoznak majd legnagyobb keserőséget s akkor fogják belátni, hogy az igazság nem mindig a tömegek részén van. A tanszabadságot egykor valaki jó izü humorral úgy határozta meg előttünk, hogy az abban áll, hogy az ifjunak módjában áll többet tanulni, mint a mennyit kell s mi ma igazat adunk annak a valakinek! Eljő az idő, midőn majd ti is igazat adtok neki ifju barátaink! S ha ezt elhiszitek nekünk, akkor ne féljete a tanulástól; ennek a mennyiségét és intenzívását nem a törvények határozzák meg, hanem az a benső keresztyén érzület, mely Pál apostol ajakára ama szép szavakat adta: „*ugy fussatok, hogy a jutalmat elvehessétek* : a

ki pedig a pályafutásban tusakodik, mindenkben magatüretető" (1. Kor. 9. 24—25.)

— **Pharao mumiája.** Tudva van, hogy Egyiptom egyik pharaoja milyen nagy szerepet játszik a zsidók történetében. A Mózes 2-ik könyvében vannak elbeszélve viselt dolgai. Most az a hír érkezik Amérikából Európába, hogy professor *Groff* egyik tagja annak az amerikai arkheologiai expedíciónak, melyet éppen az egyiptomi dolgok érdekében szerveztek — felfedezte ennek a bibliai pharaonak a mumiáját. Ezt a pharaot, — a ki először megengedte az izraelitáknak a kiköltözést, azután pedig üldözésökre indult, hogy őket visszatérítse 2-ik *Meneptah*-nak hívták. Már most professor *Groff* azt állítja, hogy az a mumiája, melyet eddig 3-ik *Amenophis*-énak tartottak, tényleg nem ezé, hanem a 2-ik *Meneptah*-é. *Amenophis* ugyanis azon kevés pogány uralkodók közé tartozott, a kik *Ammont* és más egyiptomi bálvány isteneket elvetve, napimádók voltak. Ez *Amenophis*-ről kétségtelenül be van bizonyítva. Ennek következtében azok a versek, melyek ezen mumiával kapcsolatban éppen *Ammont* dicsőítik, egészen érthetetlenek volnának annál az *Amenophis*-nál, a ki napimádó volt; sokkal inkább azt bizonyítják e versek, hogy itt egy orthodox pharaonak a mumiájával van dolgunk. S hogy az éppen 2-ik *Meneptah*, azt a feliratok bizonyítják. Érdekes, hogy sokan egyáltalán képtelenségnek tartották eddig az Exodus pharaoja mumiájának a feltalálhatását azon az okon, mert mint mondták, pharao minden szekerével és katonáival együtt odaveszett a Verestenger hullámaiba. De a biblia éppen nem mondja ezt. Az Exodus 14-ik fejezetének 28-ik versében csak ez áll: „*megtérének azért a vizek és elboríták a szekereket, a lovagokat és pharaonak minden seregeit, melyek ő utánok bementek vala a tengerbe; csak egysem marada benne*“. Ugyanez van Mózes hálaadó énekében, mely a 15-ik kaputban olvasható. Arról tehát nincs itt szó, hogy maga a pharao is a tengerbe fuladt volna. Különbözik ennek a 2-ik *Meneptah*-nak a személyisége iránt rendkívül érdeklődik a tudományos világ s mert egyik pompás kő szobrát már 1896-ban felfedezte professor *Flinchers-Petrie* a thébei *Meneptah*-templom átkutatása alkalmával most nagyon tanuságos lehet e szobornak a szóban forgó mumiával való egybehasonlítása.

— **Kun-magyarok.** A kunhegyesi ev. ref. egyház ifjusága „Keresztyén ev. ref. ifjusági egyesület“-et akar alakítani s e célra a helyi népiskolai növendékek a lelkészek és tanítók vezetése, irányítása és felügyelete alatt február 21. és 22. napjain a „Polgári Olvasókör“- nagy termében jótékonycélu műkedvelői előadást rendeznek. Az előadásra kerülő verses ifjusági színművet *Török Imre* lelkész írta. Címe: „Kun-magyarok“ 1-ső rész: *A mult*; történik a 13-ik század elején az Olt vize partján Kun-országban. 2-ik rész: *A jelen*; történik a jelen korban Kunhegyes főterén. Nagyon szép és dicséretreméltó dolog ez; fogadják a derék ifjak és rendezők teljes elismerésünket! Ime ez is egyik jele annak a mindenfelé örvendetesen mutakozó ébredésnek, melyet egyházi és társadalmi életünkben ma már elvitatni nem lehet. Gondoljunk vissza csak 20—30 évvel korábbi időkre; hol voltak akkor a hajnalnak ez apró, de édes fényű csillagai!? Csak előre! A katolikusoknak hazánkban immár több, mint 1000 együletök van. Tegyük mi is a magunk köteleességét.

— **Kongrua-ügy.** Az 1903-ik év első felére a lelkészi hivatali állások javadalmának 1400 koronáig való kiegészítése céljából egyházkerületünkhöz 87,570

kor. 49 fillér volt utalványozva a vallás- és közoktatásügyi ministeriumtól. E lap ez évi első számában közölt meghirdetés óta máig 20 lelkész nem küldte be még a nyugtát az utalványozott összegről és így ezek még ma sem vették fel illetményöket. Ezen az uton kérjük az érdekelteket, hogy nyugtájokat mielőbb sziveskedjenek beküldeni az egyházkerületi pénztári hivatalhoz, mert az elszámolásra engedélyezett idő ide s tova eltelik. Több rendbeli személyi változások is történtek, a melyekről az utalványozás napjáig nem jutott fel a jelentés a vallás- és közoktatásügyi ministeriumhoz, pl. Badaló, Kiskereki, Kunágota, Székely, Balsa, Sárköz, Kivánatos, hogy a mennyiben a jelentések máig se terjesztettek volna fel: sürgősen hajtassanak azok végre, mert a 3 hónapon túl való késlekedés anyagi károsodással jár. Debrecen, 1903. febr. 21. Rózsa Sándor egyh.-ker. pénztárnok.

— **New-Yorknak a lakossága** az utolsó időkben rohamosan gyarapodik különösen az Európából bevándorolt elemből, melynek lelki gondozására az amerikai protestáns papok az Egyesült államok kormányának figyelmét felhívták, rámutatván különösen arra, hogy az utolsó 5 hónap alatt csak New-Yorkban is 203,000 idegen szállott partra s tartózkodott ezeknek jó része hosszabb ideig New-Yorkban. Ezeknek erkölcsi megóvása és lelki gondozása végett az amerikai protestánsok sürgetik a kormányt, hogy New-Yorkban építtessen egy menedék-házat, a hol néhány napra legalább tisztességes menedéket találjanak és a menedék-házban istenitiszteleten is részt vehessenek, mert napjainkban úgy áll a dolog, hogy a New-Yorkban és Amerika több más kikötőjében megérkező idegenek az erkölcsi züllésnek vannak kitéve biztos menedékhely és lelki gondozás nélkül. Nagyon helyesen jegyzi meg egyik pap: „Az állam feladata igen nagy az idegenek millióival szemben, mert nem szabad feledni, hogy egy elefánt igen sok szénát meg tud enni, de ha a széna megpenészedett, akkor az elefánt beteg lesz tőle.“ New-Yorkban a zsidók száma gyarapodik leggyorsabban. Az utolsó népszámlálás szerint New-Yorkban protestáns van 1,632,335, katolikus 305,077, zsidó 598,012. De a zsidók oly rohamosan szaporodnak, hogy az utolsó népszámlálás óta számok 650,000-re emelkedett.

— **A angol bibliatársulat** francia főügynöke legközebb Montanban érdekes felolvasást tartott, melyben konstataulta, hogy még olyan helyeken is, a hol missionáriusok nem járnak, de a bibliát elárusítják, a keresztyénség a bibliaolvasás hatása alatt terjed. Eddig 317 féle nyelvre fordították le a bibliát. Nehéz feladat volt ez különösen az olyan nyelveknél, a melyeknek a nyelvtana még nincsen megállapítva, sok nyelv van olyan is, melyeknek nincsenek olyan szavai és kifejezései, a melyek a biblia szavainak és kifejezéseinek megfelelőnek. Így pl. az eszkimó nyelvre nem tudták lefordítani az „Isten bányája“ kifejezést, a sessontó nyelvben meg nincsen az Isten szóra megfelelő kifejezés. Némely nyelvre való lefordítás igen hosszú időbe került. Így pl. a bengáli nyelvre 15 év alatt tudták lefordítani, 16 év kellett az arab nyelvre való fordításhoz, a kínai nyelvre 27 év alatt fordították le. A vakok számára bibliarészletek 27 nyelven jelentek meg. Az angol bibliatársaság francia ügynöksége átlag naponként 730 kötetet ad el, 1820. óta pedig összesen 12 millió bibliát vagy bibliarészletet adott el. Az ügynökségnek 1500 elárusítója van Franciaországban, ezek közül a legtöbb az evangelizáló társaság szolgálatában áll, vagyis a biblia elárusítói legtöbb esetben szellemi és erkölcsi

mozgalmat is vezetnek. A bibliatársaság szép eredményeket ért ugyan el már eddig is, de még ma is messze van feladatának betöltésétől, mert a világnak körülbelül 2000 nyelve közül még több mint 1600 nyelvre nincsen lefordítva a biblia.

— **Kálvin torzképe.** A „Kirchenblatt für d. r. Sch.“-ban február 14-iki számában olvassuk: „Svédország egyik királyi kastélyában fölfedezték Kálvinnak egyik kortársa festette arcképét. Ez az arckép azonban nem a pietas produktuma, sőt inkább alkotója elkésredett ellenség, a ki esetjét epébe, gyűlöletbe mártogatta. Ha a képet távolról nézik, semmi különös nem tűnik fel rajta. Középről tekintve azonban egy aljas karikatura áll előttünk, a mely a nagy reformátor jellemző arcvonásait különböző állatalakokból állítja össze nagy ügyességgel. A kép 1566-ból ered, Arcimboldo Guiseppe festőtől, a ki II. Rudolf császár kegyence volt és ennek képcsarnoka számára festegetett. A harminc éves háboru alatt a császári képgyűjteménynek nagy részét, köztük Kálvin képét is, a győztes svédek Prágából Stockholmba vitték. Onnét a kép a királyi kastélyok egyikébe került, hol feledésbe merült és évszázadokon keresztül elrejtve maradt, míg végre napjainkban fölfedezték és ismét nyilvánosság elé került.“

— **A kollégiumi nagy könyvtár** részére keregem a következő hiányzó műveket: Péczezy Lant 1825. évi kötet, Konventi jegyzőkönyvek 1873. és 1878. évről. Felkérem e becses Lapok nt. olvasóit, hogy a kik a fent jelzett műveket nekünk átengedhetik, arról egy levelező lapon tudatni méltóztassanak. Debrecen, 1903. febr. 19. dr. Ferenczy Gyula, koll. főkönyvtárnok.

— **Adományok** Legutóbbi közlésünk óta a nagybányai egyházmegyéből szupplikáció-váltás címén 22 k. 10 f., tápintézeti adomány címén 29 k: 80 f. folyt be az ev. ref. főiskolai pénztárba, az egyházlátogatáskor eszközölt gyűjtés folytán.

— **Az utvesztő.** Egyik klerikális lap bizonyos nem rég megjelent könyv bírálatos ismertetésével foglalkozván, sok mindenféle megjegyzés után oda teszi, hogy „hibája csak az, hogy nem tudja egy központi köré koncentrálni az anyagot, hanem gondolatai elkalandoznak s utvesztőbe jutnak.“ De már alább helyesnek itéli az írónak azt a felfogását, melyben azt vitatja, hogy Olaszország a pápa világi hatalmának visszaállítása nélkül nem igen fog boldogulni a jövőben s a pápa világi hatalma nem tartható teljességgel megszüntnek, csak szünetelőnek, addig, a míg be nem fogjuk látni a visszaállítás szükségességét.“ (!) Hát a bírálat nagyon a szeg fejére üt, a midőn fenntebb azt mondja, hogy a szerző **gondolatai elkalandoznak s utvesztőbe jutnak.** Mert ez az okoskodás ugyancsak messze el talált kalandozni s takaros kis utvesztőbe jutott.

— **A spanyol király az ereklyékről.** Ugy lát-szik, hogy a spanyolok fiatal királya nagyobb mértékben hive a felvilágosodott gondolkozásmódnak, mint elődei, sőt szabad szellemre valló nézeteinek nem óvakodik kifejezést is adni. Legközelebb a fiatal király Oviedóban járván, a püspök áhitattal mutatott a királynak egy darab szüette fát és azt mondta, hogy ez annak a pálcának egy darabja, melylyel Mózes a sziklából vizet takasztott. „Bizonyos ez?“ kérdezte a király udvaroncainak nagy bámulatára. Sőt a székes egyházból kimenve még azt is kérdezte a püspöktől, hogy vajjon nem őrzik-e valamelyik templomban annak a létrának egy fogát, a melyet Jákób álmában látott? Ime XIII. Alfonz spanyol király, a pápának a keresztfia így vélekedik az ereklyékről!

— **A kismarjai kálvinista egyház nem jutott végromlásra.** Elég sokszor megtörténik, hogy a hírekkel lapjainkat félrevezetik. Ez történt egyik helybeli, máskülönben kitünően szerkesztett politikai lap-társunkkal is. Beküldött hozzá valaki egy hirt „Egy virágzó kálvinista egyház végromlásá“-ról s azt február 16-án megjelent számában egész jó hiszemüleg nyilvánosságra hozta. A hír szerint ez a végromlásra jutott kálvinista egyház a bihar vármegyei *Kismarja* volna, hol a katholicismus mindent elkövet évek óta, hogy a lábát megvethesse s a hol mint a levélben írva van „a közvélemény annyira átalakult már, hogy a karácsoni ünnepekre sokan követelték a templomban függő Bocskai-képnek eltávolítását, mert ez symboluma a vallásszabadságot vivot harcoknak“ Nos . . . ? hát mint nekünk a *legilletékesebb* helyről írják, Kismarjában *róm. katolikus mozgalmakról szó sincs*; mindössze annyi történt, hogy a községi képviselőtestület a lemondás folytán megüresedett községi jegyzői állásra a szolgabíró-ság ajánlata folytán róm. kath. vallásu jegyzőt választott. Ez az egész. Ez meg Istennek legyen hála, nem éppen a halálos bűnök közé tartozik még. Szó sincs róla, az lett volna a természetes, ha ott, a hol tulnyomó sulyban van a kálvinismus, a választók bizalmukkal kálvinista férfiu felé fordultak volna; mert elvégre is természetellenes lenne, ha Esztergomban kálvinista, Debrecenben meg pápista vallásu volna a főispán; de ennek dacára annak a kismarjai Bocskai féle református egyháznak a sorsa talán még sem egészen a jegyző vallásán fordul meg!? Kérjük félrevezetett lap-társunkat az *illetékes körök nevében* is, hogy az általa közölt hirt ilyen értelemben sziveskedjék rektifikálni.

— **A nancy-i apáca-zárda rejtelméi.** Elképzeltetetlen dolgokat olvasunk ez alatt a cím alatt a Pesti Napló f. évi 43-ik számában a római egyház egyik „kegyes“ intézményéről. Ugyanis bizonyos panaszzal folytán a nancy-i „Jó pásztor“-hoz címezett apáca-zárda főnöknője ellen vizsgálat vétetett folyamatba, melynek rendjén olyan botrányok kerültek napvilágra, a melyek a franciák kedélyét a legnagyobb mértékben felizgatták. Bűnpör indult meg, melynek tárgyalása most folyik Nancy-ban. A bizonyítási eljárás alapján szomorú dolgok tárultak fel. A nevezett „jó pásztor“-hoz címzett apácarendnél a leányoknak főleg kézi munkákat kell dolgozniok. A nancy-i püspök vallomása szerint nincsenek hitetlenek Franciaországban, a kik annyira kiszípolozzák munkásaikat, mint e kegyes apácák, a kik még irni s olvasni se tanítják meg a leánykákat, csak-hogy minél jobban kihasználhassák őket. Ha a terhes munkában a lányok megbetegedtek, az apácák nem gyógyítják őket, hanem kilökik az utcára. A táplálkozás rendkívül rossz és tisztátalan, így az összes növendékek állandóan betegek. Télen a helyiséget alig fűtik. Pár éve történt, hogy a hideg szobában 10 leánykának a lába elfagyott. Valamennyinek amputálni kellett a lábát. Gyakori eset, hogy a növendékek tömegesen vakulnak, de orvost egyáltalán nem alkalmaznak. Fürdőnek, szappannak hire-hamva sincs, hanem a piszkos edényekben mosakodnak. A főnöknőt a tanuk valóságos hóhérnak jellemezték, mivel csak térdre borulva lehetett beszélni, miközben addig kellett csókolniok a piszkos padlót, míg a beszélgetés tartott. Hasonló rémes dolgokat vallottak a zárdából kikerültek is. Ezeket hirti a Pesti Napló idézett száma. Bizony ezek szomorú jelek s egyáltalában nem alkalmasok arra, hogy Franciaországban a tért veszítő klerikálisok régi helyöket valaha visszaerősíthessék.

— **Mindenki tudja**, hogy a Mauthner-féle impregnált takarmányrépamag a legnagyobb termést adja, hogy konyhakerti magvaiból a legjobb főzelek és zöldség terem és hogy virágmagvaiból fakad a legszebb virág. Szóval a Mauthner-féle magvak a legjobbak, készletei a legnagyobbak és árai igen olcsók.

— **Halálozás.** A hajduböszörményi ev. ref. főgymnasium tanári kara a legnagyobb fájdalommal jelenti, hogy szeretett kartársa s igazgatója **Péter Károly** fáradhatatlan tanári működésének 20-ik s igazgatóságának 3-ik évében f. hó 14-én délelőtt 1/2 12 óraker hosszasan szenvedés után elhunyt. Temetése az ev. ref. egyház szertartása szerint f. hó 16-án délelőtt 10 óraker lesz. H.-Böszörmény, 1903. febr. 14. Az ev. ref. főgymn. tanári kara. A szeretett kartárs emléke legyen áldott.

### Szerkesztői üzenet.

**M. Gy. Paptamási.** Az egyházkerület és főiskola pénztára törlesztési kölcsönökkel nem foglalkozik. Azonban kölcsönvevői jogosítva vannak a kölcsönt félévi előleges felmondás mellett tetszés szerinti részletekben, sőt egészben is bármikor visszafizetni. Az egyházak részére nyújtott kölcsönök kétfélék: vagy olyanok a melyek a presbiterok egyetemleges kötelezettsége mellett 10 év alatt, évenkénti egyenlő részletekben visszafizetendők; vagy pedig rendes jelzálogi bekebelezéssel biztosítottak. A kölcsön tőkék után 6% kamat fizetendő fél évenként előlegesen. Ezzel kérdésed első részére megadtam a választ. A mi a másik részét illeti: szerentem leghelyesebb hosszabb lejáratu kölcsönökért az „*Osztrák-Magyar-Bank jelzáloghitel osztályához*“ folyamodni. Cim: *Bécs, Herrengasse 1. 14.* Lehet a levelet bátran magyarul írni s magyarul fognak arra válaszolni is. Az ezen pénztárat illető köztölt kölcsönnek több előnye van, melyet részletesen leírtam és kifejtettem a „*Debr. Prot. Lap*“ 1898. évfolyama 228 és 229. oldalán a „*Külföldiek*“ rovatában. Nézz ennek jól ott utána, mert megérdemli az előny a fáradságot. Itt csak annyit jelentek még ki, hogy a kölcsönügyletek a felekkel levelezési uton könnyen keresztülvihetők; sőt e célra a bank szabályai szerent közbenjáróra vagy ügynökre szükség sincs. — **S. J. Milota.** Boecáss

meg, hogy nem a te általad szépen megírt nekrológot adom ki. A megboldogult derék ember közpályán kifejtett munkásságát és elért s kereit talán jobban figyelemmel kísérheted a kollegija, mint te, ki más mezőn vész. Ez az egyedüli oka eljárásomnak. Meg az, hogy ez az életrajz teljesebb. — **M. V. Tisza-Eszlár.** Erre is sort keritek.

**Tartalomjegyzék:** Gondolatok az egyházi törvényjavaslat felől, Fekete Gyula. — „A lelkészválasztás.“ Dr. Baltazár Dezső. — Lelkipásztori híval. Nagy István. — **Tanügy:** A gyermekek erkölcsi megóvása. Dr. Horváth József. — **Közéletünk:** Minden magyar ember jóindulatu figyelmébe! Benedek Károly. — A szászsebesi magyar kálvinisták, magyar evangélikusok és unitáriusok esdő szava! Benedek Károly. — **Irodalom.** — **Külföld:** Külföldi egyházi élet. Nánánássy Lajos. — **Nekrológ:** Dr. Böhl Eduárd. Dr. Erdős József. — Dr. Pallagi Gyula. Barla Jenő. — **Külföldiek.**

Felelős szerkesztő: **ERŐSS LAJOS.**

### Most jelent meg:

**Szügyi József, „Négyhangu magyar ev. ref. Chorálkönyv“ II. kiadása, Ára 8 korona**

és

**Van-Oosterzee, „a Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben. Ára a 2 vaskos kötetre terjedő műnek füzve 10 korona, csinos és erős vászonkötésben 12 kor.**

Megrendelhetők a kiadónál:

**László Albert és Társa**

a tiszántuli ev. ref. egyh.-ker. kizárólagos bizományosánál Debreczenben.

Az utóbbi 2 koronás havi részletfizetésre is.

Az őszi és téli-idény alkalmából

Ruháinkat

**NEUMANN M.**

cs. és kir. udvari szállító

férfi fiu és gyermek ruha áruházában szerezzük be.

Legmegbízhatóbb bevásárlási forrás

Debreczen, Főtér, a magy. kir. postával szemben.

**Alapított 1845-ben.**